Apare bilunar

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Anul XIX • TEVET 5734 • 12 pagini, 1 leu

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA : BUCUREŞTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

Nr. 313

1 IANUARIE 1974

A patra seară de Hanuca la templul coral. — Predica festivă a Eminenţei Sale este ascultată cu cel mai viu interes

Această săptămînă de Hanuca 5734...

Acest Hanuca 5734, prăznuit în deplină libertate şi cu participarea coreligionarilor de pe întreg cuprinsul ţării, cum l-am putea descrie ? Numai cel ce a străbătut, neobosit, obştiile noastre în această săptămînă festivă, cel ce a văzut aprinzîndu-se, rînd pe rînd, slăvitele luminările în comunităţile mici şi mari, numai cel ce s-a împărtăşit laolaltă cu enoriaşii de bucuria curată a sărbătorii, i-a înţeles cu adevărat şi pe deplin semnificaţia. Căci această săptămînă în care am prăznuit minunea străveche a resuscitării credinţei străbune, miracolul luminii ce continuă să ardă, a devenit pentru obştiile noastre o sărbătoare dintre cele mai îndrăgite, prilej de afirmare a tradiţiei şi ataşamentului credincioşilor faţă de comunitate. Aşa va şi rămîne, neîndoios, în cronica obştei noastre.

Ştim că fiecare comunitate aşteaptă să găsească în paginile acestui număr relatarea felului în care Hanuca a fost prăznuită de către ea. E o aşteptare întrutotul îndreptăţită, după cum firesc ar fi să pomenim şi numele celora ce au muncit cu atîta entuziasm pentru deplina ei reuşită. Din nefericire, lucrul nu este cu putinţă, căci *din fericire* numărul acestora este prea mare. Regretînd (şi bucurîndu-ne totodată) că nu avem posibilitatea de a-i aminti nominal, să le adresăm tuturor un tradiţional *iaşer koah*, şi să încercăm a reda doar cîteva secvenţe din filmul acestei săptămîni.

ÎN TOATE COMUNITĂŢILE

Din îndemnul Eminenţei Sale d. Şef rabin, comitetul de conducere al Federaţiei a hotărît ca în acest an luminile sărbătoreşti să se aprindă *în toate* comunităţile noastre — în cele mari, dar nici cele mici să nu fie ocolite. În acest sens a şi fost întocmit programul sărbătoririi de către secretariatul general. Acum, la încheierea sărbătorii, avem satisfacţia de a putea consemna că programul a fost îndeplinit pe deplin. Energia, rîvna sfîntă, entuziasmul clocotitor al Eminenţei Sale au fost şi de data aceasta determinante : în cele opt zile de Hanuca, domnia sa a vizitat nu mai puţin de 26 de comunităţi — mari, mijlocii şi mici — şi a rostit cîteva zeci de predici — comori de înţelepciune, ascultate cu nesaţ de coreligionari. Un număr de comunităţi au fost vizitate de trimişii Eminenţei Sale, d-nii : prim-rabin dr. Ernest Neumann-Timişoara ; Daniel Segal, preşedintele Comunităţii evreilor din Bucureşti şi Victor Rusu, prim-redactor al revistei noastre. Pe această cale s-a realizat şi cu acest prilej festiv legătura dintre fiecare obşte şi marea obşte a evreilor din România.

Prezenţa, în multe comunităţi, a cantorilor şi a corului templului coral, ca şi a formaţiilor corale ale comunităţilor mai mari a contribuit la fastul sărbătorii.

PRELUDIUL SĂRBĂTORII

Anul acesta, Eminenţa Sa a început călătoria festivă pe traseul comunităţilor din Transilvania. În această primă etapă domnia sa a fost însoţit de d-na dr. Rosen şi de d. Emil Sechter, secretarul general al F.C.E.M.

Prima comunitate vizitată a fost cea din FĂGĂRAŞ. Era ora 9 dimineaţa, 19 decembrie 1973, cînd păstorul nostru spiritual a ajuns în acest oraş frumos. La intrare în sediul comunităţii a fost întîmpinat de către d. ing. *Adolf Bruckentahl*, preşedinte, de ceilalţi membri ai comitetului. Un copil a oferit flori d-nei dr. Rosen. Dl. *M. Siegler*, din conducerea comitetului, rosteşte un cald cuvînt de bun sosit. D. Şef rabin se interesează de activitatea obştei, după care se vizitează sinagoga. Adunarea festivă a avut loc la sediul comunităţii, cu participarea aproape a tuturor coreligionarilor din oraş.

Următorul popas s-a făcut la SIBIU. Un mare număr de enoriaşi au întîmpinat pe Eminenţa Sa şi pe d-na dr. Rosen.

(Continuare în pag. V-a)

Patru întrebări de Hanuca puse Eminenţei Sale d. Şef rabin dr. Moses Rosen

O străveche datină evreiască orînduieşte patru întrebări pe care cei tineri le pun celor vîrstnici cu prilejul sărbătorilor de Pesah. **„Ma niştanu"** prin ce se deosebeşte seara aceasta de celelalte ?, e leit-motivul acestora şi trebuie să lămurească, simplu şi lapidar, esenţa evenimentului festiv.

Ne-am îngăduit să ne folosim de acest obicei, acum la încheierea bilanţului marei noastre sărbători a anului 5734, Hanuca noastră, a obştiilor sfinte din România. Am solicitat pe acel care călăuzeşte viaţa iudaică şi care a învins parca legile spaţiului, avînd un fel de omniprezenţă, în zeci de comunităţi, în decursul acestei sărbători, să ne răspundă tot la patru întrebări.

1. Vă rog să-mi îngăduiţi să încep cu o întrebare de natură personală. Vă aflaţi după o călătorie prin 26 de comunităţi din ţară, făcută în timp de zece zile după 36 predici rostite în acest răstimp şi după un program de activitate literalmente epuizant. Cum vă simţiţi ?

— Minunea de Hanuca este o sfidare aruncată „epuizării" la care vă referiţi. „Rămăşiţa de ulei" עוזר קונגים **atunci cînd nu s-a putut altfel, a trebui' să ajungă, nu pentru o singură noapte, ci pentru opt. Vizitarea sfintelor noastre obşti şi în zilele de Hanuca ale acestui an, ne-a dat sentimentul că aprindem menore care se cer luminate şi că nu se cade să ne gîndim la vreo penurie de energie. Sîntem într-adevăr puţini acei care au rolul de** שמש **„dătători de lumină", însă în domeniul spiritului, chiar şi o scînteie ajunge. Lumina cheltuită nu e consumată ci e generatoare de reacţii în lanţ sufleteşti. Deci, cu cît sîntem mai puţini, cu atît răspunderea e mai mare şi cu atît miracolul are mai mari şanse să se producă.**

2. De ce aţi ales tocmai sărbătoarea de Hanuca spre a lua contact cu comunităţile din provincie ? Mai sînt doar şi alte sărbători în calendarul nostru...

— În celelalte zile de sărbătoare, impedimente religioase (interdicţia de a vehicula) nu ne îngăduie să străbatem distanţe atît de mari, ceea ce nu e cazul de Hanuca. Apoi, luminiţele acestei sărbători sînt atît de elocvente în ceea ce priveşte tălmăcirea trecutului iudaic, încît nu e nevoie de multă retorică spre a nimeri drumul cel mai scurt la sufletele credincioşilor.

(Continuare în pag. VI-a)

ÎN ORELE DE DESTINDERE

Din cele mai vechi timpuri, oamenii au simţit nevoia de destindere şi evreii nu au făcut, fireşte, excepţie de la regulă. Distracţiile şi jocurile practicate de vechii evrei îşi găsesc oglindire şi în paginile Bibliei.

Printre acestea, un loc important îl ocupau şaradele şi ghicitorile. Cartea Judecătorilor ne relatează cum Samson, la ospăţul dat la Timna, unde intenţiona să-şi ia de soţie o fiică a filistenilor, a pus comesenilor o ghicitoare pentru a cărei dezlegare oferea treizeci de rînduri de haine. Şi regina din Saba, venind la regele Şlomo pentru a-i încerca renumita-i înţelepciune, i-a pus o seamă de ghicitori pe care acesta le-a dezlegat cu uşurinţă.

Scrierile vechi menţionează adesea serbările de masă de la sărbătoarea apei din nopţile de Sucot, la care participau şi cărturari ca Hilel cel Bătrîn şi Simeon Gamaliel. Leviţii cîntau şi dansau pe platforme special construite, pentru a putea fi văzuţi de tot poporul. Mai marii obştei dădeau tonul, făcînd exerciţii de acrobaţie şi scamatorii cu făclii aprinse, cuţite şi ouă (Suk. 5, 1—4).

Căsătoriile erau şi ele un prilej de distracţii. Respectînd prescripţia de a contribui la veselirea tinerii perechi, cărturarii îşi părăseau pentru cîteva ceasuri studiile şi executau tot felul de glume — turnau ulei în vin, dansau cu mireasta etc. Tradiţia petrecerilor în cinstea mirelui şi a miresei a dus mai tîrziu la apariţia unui personaj pitoresc, marşalek, un fel de trubadur, care avea rostul de a distra asistenţa, cu glume, cîntece şi farse.

Purimul a fost de asemenea o sărbătoare pe care evreii, în orice timp şi în orice loc, o celebrau cu deosebită bucurie. Pregătirile începeau imediat după Hanuca. Studenţii ieşivelor pregăteau piese cu tema „Vînzarea lui Iosif", „David şi Goliat", tema favorită fiind, bineînţeles, poveste Esterei.

Prin locuinţe se jucau jocuri asemănătoare cu domino-ul, şahul şi jocul de dame. Se juca în general pe nuci, fructe, ouă, mingi. Femeile jucau şi ele în ziua de Şabat jocuri cu nuci şi mere.

Jocul de cărţi e condamnat cu asprime în toate scrierile mozaice, cei care îl practicau fiind excluşi de la funcţii religioase şi sociale. Kalonymus ben Kalonymus (secolul al XIV-lea) în cartea sa Even Bohan *a criticat aspru pe jucătorii de cărţi. Maimonide, mergînd mai departe, compara asemenea persoane cu nişte tîlhari. O reuniune religioasă care a avut loc în anul 1416 la Forli, în Italia, a hotărît ca membrii comunităţilor evreieşti să se abţină de la jocuri de cărţi, de zaruri sau alte jocuri de noroc. Măsuri asemănătoare au fost luate la Bologna şi la Hamburg. În sprijinul ideii de a se interzice jocul de cărţi a fost invocat şi argumentul ingenios că valoarea numerică a literelor care compun cuvîntul* karten *(în idiş cărţi) este egală cu cea a cuvîntului* satan ; *de aceea, orice evreu pios trebuia să se ţină departe de ele.*

A.B.

(Continuare în pag. II-a)

Pictorul VIOREL HUȘI

A trecut un an, la 25 octombrie, deciind pictorul cu barbă căruntă, hirsută, ce-i dădea un aer de apostol desprins parcă din frescele lui Dürer a dispărut dintre noi. După o viață, care mai bine de jumătate s-a scurs sub amarul unui destin crud, pictorul Viorel Huși a lăsat o operă demnă de stimă.

Ținea acasă, în cufere vechi, sub sute de picturi, făurite pînă prin anii '38, vreme cînd o boală cumplită i-a oprit ireductibil mîna să mai țină penelul și ochii minții au refuzat să mai discearnă pe suprafața albă a pînzei vibrația luminii și a umbrei.

Și totuși, adevăratul dialog cu oamenii Viorel Huși l-a purtat pînă în ultima clipă a vieții nu cu vorba ci prin mijlocirea imaginilor, căci arta este acel mod de comunicare între oameni ce-și vorbesc deschis, de la suflet la suflet. A participat cu regularitate la toate expozițiile anuale de stat. Alegea din lucrările făurite în tinerețe două-trei, le scutura colbul, le potrivea o ramă nouă și se prezenta la juriu. Se despărțea greu de imaginile acestea ca de o ființă dragă. Lucrările îi erau primite totdeauna, expuse și apoi achiziționate. Membru al Uniunii artiștilor plastici, Viorel Huși era cunoscut de iubitorii de artă, de colecționari și critici.

Regretatul Eugen Schileru s-a ocupat de ultima sa expoziție, organizată în 1967 la Galeria Orizont din centrul Capitalei și i-a prefațat catalogul. Cele aproape 100 de lucrări expuse de Huși erau rodul căutărilor din anii petrecuți în urbea natală și în Franța. Contemporanul, România Liberă, Informația Bucureștiului *au consemnat evenimentul cu satisfacție. Dar nu era prima dată cînd s-a scris despre Viorel Huși. Încă de la primii pași pe drumul creației, pictorul a fost încurajat în cronici de ziar de Nicolae Tonitza, Maniu și alți oameni de cultură înaintați. Statul român i-a acordat tînărului pictor o bursă de studii la Paris, fapt raritim în acea vreme, mai ales că locurile erau puține iar candidații destul de numeroși.*

Unicul copil al d-rului Herșcovici din Huși, Viorel a primit o educație aleasă. Născut la 15 iunie 1911, pictorul a urmat clasele primare, apoi liceul pînă în 1929, în tîrgul moldovenesc de unde mai tîrziu a împrumutat și numele de artist. Talentul său nativ l-a îndemnat la stăruință și a izbîndit. În multe dintre peisajele sale este oglindită viața patriarhală a Hușului înconjurat de grădini și dealuri acoperite cu vii; oamenii stau pe bănci, la taifas, în fața caselor scunde. Au urmat anii de studii în capitala Franței, la Academia de pictură Iulian, cu André Lhote, pînă în 1933. Totodată a audiat și cursurile Facultății de medicină din Paris timp de patru ani, pentru a împlini visurile părintelui rămas în țară. Dar, fire de boem, tînărul Huși s-a avîntat în vîrtejul vieții pariziene, fascinat de strălucirea Orașului lumină. Străbătînd străzile și parcurile Parisului, nota cu sensibilitate trăsături de cărbune în nelipsitul său caiet de schițe: oameni, arbori, case, poduri pe Sena sau imagini din Tours. Cîteva din lucrările de atunci i-au fost reținute de celebrul muzeu Luxembourg din Paris. Intors în țară și urmindu-și vocația, a devenit elev al Academiei de Belle-Arte din București, unde a studiat cu perseverență, timp de doi ani, sub îndrumarea competentă a pictorului Camil Resu.

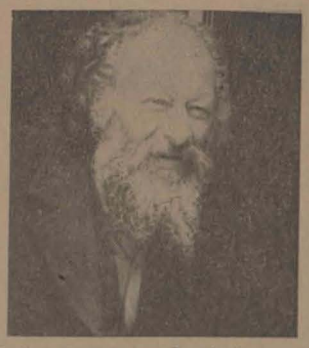

Artist complet, Huși a stăpînit bine desenul, baza oricărei picturi serioase, făcînd astfel loc lucrărilor sale pe simezele mai tuturor saloanelor oficiale organizate pînă în ajunul războiului. Cunoscătorii apreciau prospețimea și puritatea imaginilor, sinceritatea și dragostea cu care se apleca asupra priveliștilor și chipurilor din jur. Nici anii cumpliți ai prigoanei fasciste nu i-au zdruncinat încrederea în semeni, doar trupul chinuit de boală și amaruri i se frînse, fără a-i altera însă sufletul. În noianul de griji ce-i apăsa existența, pictorului i s-au întins mîini prietene. Mihail Ralea, omul de aleasă cultură l-a ajutat și îmbărbătat pe artist în clipele-i grele iar pictorul M. H. Maxy l-a sprijinit permanent pe confratele în suferință. Numeroase opere create de Huși au intrat, la îndemnul lui Mihail Ralea și al lui M. H. Maxy în patrimoniul unor colecții de stat și particulare. Muzeul de artă al Republicii, Cabinetul de stampe al Academiei Române, muzee din provincie dețin opere semnate de artist. Toate acestea vor fi selectate și adunate într-o expoziție retrospectivă, căci Viorel Huși nu a fost și nu va fi uitat.

Amintirea sa va rămîne în inima celor care ne-am obișnuit să-i întîlnim silueta-i insolită pe străzile Bucureștiului, cu al cărui peisaj Viorel Huși s-a identificat în memoria noastră.

E. O. IACOB

În orele de destindere

(Urmare din pag. I-a)

Cărturarul Jair Haim Bachara din secolul al XVII-lea era de părere că se poate juca cărți fără bani în zilele de Hanuca, Purim și hol a moed. Rabinii din Veneția, dîndu-și seama de pericolul acestei distracții, au hotărît excomunicarea coreligionarilor care jucau cărți.

În schimb, șahul s-a bucurat întotdeauna de respect. Semnificativ în acest sens este și faptul că o legendă afirmă că acest subtil joc al minții ar fi fost inventat de regele Șlomo. Vorbind despre acest joc, Rași făcea observația că el înlătură plictiseala și predispune la meditație (Ket 61b). Poeți și filozofi au stabilit regulile jocului, iar rabi Abraham ibn Ezra i-a dedicat un poem, ca și Ibn Iahia, în secolul al XV-lea. Ambele poeme au fost traduse în limba latină de către Thomas Hyde în lucrarea sa De ludis orientalium (apărută la Oxford în anul 1694). Mulți rabini excelau în jocul de șah. Cît de prețuit era acest joc printre evrei în secolul al XVII-lea reiese din faptul relatat de Abraham Abele ben Haim ha-Levi Gombiner că în unele case evreiești erau jocuri speciale de șah din argint, care erau folosite în zi de Șabat.

E cazul să vorbim și de jocurile practicate de copii. De fiecare sărbătoare, copilul evreu își află o distracție, o joacă adecvată evenimentului celebrat. El era ajutat la heder de rabin și de copiii mai mari. De Pesah juca nuci, de Șavuot devenea grădinar, de Lag Baomer era „soldat", de Sucot devenea constructor, de Hanuca turna plumb și se jucau cu titirezul de Purim avea gragăr, de Roș Hașana se exersa să devină trîmbițaș.

Un joc semnificativ, practicat de copii se numea „Moșe" și consta în a găsi, cel dintîi, răsfoind Biblia, pagini care se terminau cu litere ce formau numele lui Moșe.

În general, ghicitorile și parabolele erau o distracție apreciată. Talmudul ne dă un exemplu de ghicitoare spusă de pescarul Ada: „Frige peștele împreună cu fratele lui (sarea), scufundă-l în tatăl lui (apa), mănîncă-l cu fiul lui (sosul) și bea după aceea pe tatăl său (apa)".

În unele ocazii, tinerii organizau serbări, ca de pildă la terminarea unui tractat din Talmud, la 15 Șvat.

SAMUEL ZAROMB

E C L E S I A S T

Ca strigătul amar și singuratic,
Întins prelung pe cîmpul gol și vast,
Așa e strigătul din Eclesiast.
În cortul tău de purpură, întors sătul,
O, rege-cîntăreț, purtînd pe cap cununa
De toamnă aurie,
De la Cîntarea cîntărilor pîn-la Eclesiast,
Cîți pași ai numărat în veșnicie ?

În zori, prin lîna ceții, ce se leagănă în vînt,
Iar peste zi, cu fructe aurii în mîna plină,
O frunză palidă de viță se-nchircește pe pereți
Și peste inima-ți un molcom vînt suspină.

Odihna ta-i ghereta ce se ascunde
Departe, în grădină, pe-o alee
Și-asemeni merilor ce-și plouă rodul
Pe capul tău de bard,
În visu-ți pică stelele din căile lactee
Și se revarsă peste gard.

Ca strigătul amar și singuratic
Și ca tăcerea neagră dintr-un cuib pustiu
Al unei păsări, care zboară peste mări, tîrziu,
Ca iarba-ncolăcită-n iarbă, jos,
Așa-i de dulce și de dureros
Tomnaticul meu vis în jocul lunilor,
Cîntecul meu despre deșertăciunea
Deșertăciunilor.
De-abia că lunecă un nor
Pe cîmpul cu albastrul lui vestmînt.
În mușchiul umed dorm tăcuți bureți
Acoperiți cu vînt
Și brusc, cade-o castană pe pămînt,
Prin coaja ce s-a spintecat,
O inimă proaspătă
Privește ca un copilaș mirat.

Eu vă iubesc,
Eu te iubesc pe tine, te-am iertat,
Tu, care stai pe virginalul pat
Cu flori de mirt al Cîntecului cînturilor,
Asemeni fumului pe drumul vînturilor,
Pornind dintre păstorii-n cîmp strînși roată,
Lăsați-mă acolo și pe mine
Să-mi ard azi pămîntească-mi lume toată.

Deșertăciune a deșertăciunilor...
O goană tristă, limpede, pe cîmpuri de rugină,
Mers însorit pe drumul din lumină-n ceață,
Din ceață în lumină.
Se scurge sus, către o deltă, visu-mi pur
Cu gîștele sălbatice-n Lazur.
O, rege-cîntăreț, purtînd pe cap cunună
De toamnă aurie.
Tu, care în înțelepciunea ta atît de vie,
Te legeni în suspinătorul vînt
Cu-aromele de mere coapte în vestmînt,
Și eu asemeni ție,
Sînt cîntăreț al Eclesiastului,
Pe care-l cînt.
Un cîntec de iubire,
Un imn de aur, ce din sufletu-mi se-nalță
Ca fumul,
În văzduhul limpede-al minunilor,
Deșertăciune a deșertăciunilor !

În românește de EMIL DORIAN
(Din volumul-manuscris „Idișul cîntă")

UN NOU TIP DE TRACTOR

La Brașov a fost realizat primul lot de tractoare de 180 CP, pe șenile. El se situează la nivelul celor mai prestigioase produse similare din clasa respectivă, fabricate în străinătate. Soluțiile vizează, în special, sistemul de comandă al tractorului și echipamentelor cu care este dotat, sistemul de transmisie hidromecanică, sistemul de rulare și condițiile de muncă ale tractoristului. Noul tractor este echipat cu un motor Diesel de 215 CP. și este destinat, în primul rînd, lucrărilor pe șantierele de construcții și drumuri, de îmbunătățiri funciare și hidroameliorații etc.

RÎUL CERNA PE ALBIE NOUĂ

De la Herculane în amonte, rîul Cerna a fost obligat a-și schimba albia milenară. Pe mai mult de jumătate de kilometru, apele sale au fost dirijate pe o galerie specială, în vederea executării barajului în spatele cărula urmează să se acumuleze 124 milioane mc de apă.

Înscrisă în proiectele Complexului hidrotehnic și energetic Cerna-Motru-Tismana, devierea Cernei a avut loc în avans față de graficele de lucru stabilite.

FABRICA DE REDUCTOARE DE LA REȘIȚA

La Reșița a avut loc festivitatea punerii pietrei inaugurale a fundației primei fabrici de reductoare din țară, important obiectiv industrial, care se realizează pe baza contractului de constituire a societății mixte „Reșița—Renk".

Formă reciproc avantajoasă de cooperare, societatea mixtă „Reșița—Renk", în care partea română deține 51 la sută din capitalul social, dă expresie dorinței manifestate de ambele părți pentru adîncirea relațiilor de colaborare tehnico-economică de lungă durată.

MAȘINI ȘI UTILAJE AGRICOLE

Pe ogoare și-au făcut apariția, în toamna anului 1973, primele combine românești pentru recoltarea porumbului știuleți. Furnizînd bune rezultate în timpul verificărilor tehnice, prototipul combinei a fost recent omologat, iar în momentul de față se fac pregătiri pentru fabricația de serie. Se prevede ca în anul 1974 să fie livrate agriculturii aproximativ 1 000 de asemenea combine.

În ultimii ani, întreprinderile specializate din țară au asimilat, pe baza unor tehnologii moderne, originale, circa 350 de instalații și echipamente, mașini și utilaje agrozootehnice, urmînd ca în ultimii doi ani ai cincinalului să intre în fabricație încă 80 de tipuri de mașini, cu utilizări în toate compartimentele agriculturii.

CASE NOI LA BRĂILA

În cursul anului 1973, în municipiul Brăila au fost date în folosință peste 2 000 apartamente, din care 560 proprietate personală. În noile cartiere Hipodrom, Obor, Viziru precum și în alte zone din interiorul orașului, urmează să se construiască în anii 1974—1975 un număr de peste 7 000 apartamente.

VALLADOLID

Valladolid, situat în nordul Spaniei, a fost cîndva orașul principal al regatului Castiliei. Mențiuni despre o așezare evreiască în aceste locuri datează din anul 1221, dar se crede că ea exista cu mult înainte. S-au păstrat documente din mijlocul secolului al XIII-lea cu privire la cumpărarea unor case în cartierul evreiesc și la măcelăria ce exista în apropierea vechii sinagogi. Unul dintre proprietarii menționați este Joseph ben Moses Gerondi, probabil fiul lui Nahmanides, despre care se spunea că este favoritul regelui Alfonso al X-lea Mai tîrziu, Sancho al IV-lea a interzis evreilor să achiziționeze pămînt în afara orașului; totuși ei se ocupau cu încasarea taxelor agricole. Acest lucru reiese dintr-un litigiu — judecat de rabiAșer ben Jehiel — între comunitatea din Valladolid și cea din Carrion, căreia îi concesionase acest drept. În această perioadă s-a stabilit în oraș apostatul Abner din Burgos, care a fost numit paracliser al bisericii din Valladolid și care a devenit cunoscut mai tîrziu sub numele de Alfonso din Valladolid.

În cursul războiului civil dintre frații Pedro cel crud și Henric de Trastamara, au fost distruse opt sinagogi din Valladolid. Supraviețuitorii au primit ajutor de la comunitățile din regatul Aragonului. Se pare că ulterior comunitatea s-a refăcut, căci în 1390, Juan I a acordat mănăstirii San Benito o subvenție de 15 000 maravedis, din taxele încasate de la această comunitate. În anul 1413, Juan al II-lea a permis înființarea unui nou cartier evreiesc la Valladolid.

În anul 1432, în marea sinagogă din Valladolid, a avut loc o adunare a delegaților comunităților din regatul Castiliei sub conducerea lui Don Abraham Benveniste din Soria, în scopul reorganizării comunității. Adunarea a avut o semnificație deosebită, căci în afară de hotărîrile luate, ea a avut loc în orașul de reședință al lui *rab de la corte*, conducătorul evreimii din Spania, exprimînd astfel ideea unei organizații unitare evreiești. O nouă adunare a delegaților comunităților a avut loc, tot la Valladolid, în anul 1476, cînd au cerut numirea în funcția de șef rabin a lui Vidal Astori. Mai tîrziu, regele Ferdinand a numit în această funcție pe Abraham Sencor din Spania. În 1486, Ferdinand și Isabella le-au luat apărarea evreilor împotriva unei decizii a consiliului municipal care interzicea căsătoria tinerilor evrei cu persoane din afara orașului.

Exodul din anul 1492 a pus capăt și acestei comunități iberice.

meridione

Din istoria holocaustului

Martiriul evreilor din Olanda

În anul 1940, comunitatea evreiască din Olanda numără 140 000 de persoane. Dintre acestea, 60 la sută trăiau la Amsterdam, unul din centrele spirituale ale iudaismului european.

Evreii s-au bucurat aici dintotdeauna de prietenia și stima compatrioților lor. Să ne amintim de Baruch Spinoza, de raporturile spirituale dintre Rubens și evrei, de rolul artistului evreu Josef Israëls în dezvoltarea picturii olandeze moderne, de sprijinul moral și financiar dat de maranii portughezi tînărului stat olandez, la începutul secolului al XVII-lea.

În secolul trecut, un mare număr de coreligionari din alte țări ale Europei au venit să se stabilească în Olanda datorită legilor ei drepte și egalității care domnea, datorită drepturilor depline acordate evreilor. Dar și asupra acestei țări s-a abătut, în primăvara anului 1940, tăvălugul nazist, aducînd cu sine distrugere și moarte. Un capitol tragic a început atunci în istoria comunității evreiești. Din fericire, marea majoritate a poporului olandez s-a aflat de parte celor prigoniți de ocupanții țării.

„Apărați copiii evrei de brutalitatea nazistă și primiți-i în familiile voastre".

Se dă un ordin de grevă. Muncitorii olandezi îi dau ascultare. Sîntem în februarie 1941. E aproape un an de cînd Olanda se află sub jugul hitlerist. În locul guvernului legal — aflat în exil — hitleriștii îl instalaseră pe Seyss-Inquart la cîrma Olandei. În pofida impresiei de aparentă corectitudine de la începutul ocupației, olandezii își dau seama de situație și manifestă neîntîrziat ostilitatea față de ocupant.

Hitleriștii încearcă să recurgă la diversiunea antisemită. Dar n-au în vedere vechea prietenie dintre biserica protestantă olandeză și comunitatea evreiască, tradiția democrată, antitotalitaristă și antirasistă a Olandei.

Într-adevăr, de la primele măsuri antisemite, luate în octombrie 1940, biserica protestantă și-a făcut auzit protestul. Studenții din Delft și Leyda au răspuns prin greve la concedierea profesorilor evrei. Totuși „erupția" continuă. Pentru a apăra pe evrei de brutalitățile ocupanților și a colaboraționiștilor se ridică populația olandeză.

Cînd olandezii au văzut pe unii dintre concetățenii lor siliți să arboreze steaua galbenă, indignarea a ajuns la culme. Mulți simpatizanți și-au pus o stea galbenă, cu riscul de a petrece șase săptămîni în închisorile naziste iar întreaga populație olandeză a manifestat o politețe deosebită față de evrei.

Foarte repede au luat ființă grupuri de luptă evreiești. Aceste „Konkploegen" au opus o puternică rezistență miliției pentru pronazist al lui Mussert și camarazilor lor naziști. Finanțate de colecte clandestine, aprobate de întreaga populație, aceste grupuri de rezistență au dezlănțuit furia ocupanților și în curînd SS va intra în joc.

Atunci s-a petrecut „incidentul" intrat în istoria mișcării de Rezistență din această țară. Un evreu originar din Germania ținea o cafenea în Woustraat, la Amsterdam. Ca măsură de prevedere împotriva unei descinderi își instalase un dispozitiv încărcat cu gaze amonicale, lacrimogene. La un moment dat — era la 19 februarie 1941 — s-a anunțat că se apropie un grup de naziști. „Explozia" s-a produs așa cum se prevăzuse dar nu era un grup de milițieni ai lui Mussert, ci polițiști germani.

Himmler a ordonat să se treacă de îndată la represalii: s-a dat ordin să se aresteze 400 de tineri evrei. În zilele următoare cartierul evreiesc a fost izolat, au apărut camioane pline cu polițiști, care au început să dea frîu liber brutalității, sălbăticiei, sadismului. Bărbații au fost adunați în piața dintre sinagoga portugheză și cea germană. În prima zi au fost arestate 250 de persoane. În ziua următoare, 150.

Scenele barbare petrecute în Jodenhoek, cartierul evreiesc, au făcut ca paharul să se reverse. Pentru prima dată naziștii se izbeau de o vastă mișcare populară de protest împotriva terorii antievreiești: apeluri în presa clandestină, îndemnuri la grevă etc.

Înaltul comandament al marinei germane invita pe muncitorii metalurgiști și pe docheri să se înscrie voluntari la muncă în Reich, dar aceștia refuzau în ciuda amenințărilor și presiunilor. Direcțiile șantierelor numeau din oficiu pe „voluntari". Camarazii lor îi împiedicară să se prezinte și greva se declanșă.

La 25 februarie s-au difuzat afișe chemînd pe muncitori la grevă generală, ca protest împotriva persecutării evreilor. Feroviarii, mecanicii, conducătorii de tramvaie, docherii, vînzătorii încetară lucrul.

Populația își manifestă simpatia cu greviștii. Se ridică baricade. Hitleriștii trag în mulțime. Rezultatul: șapte morți, 36 răniți grav, 60 răniți mai ușor.

În cursul nopții, conducătorii sindicali și șefii de partide sînt arestați, dar în ziua următoare greva se extinde în orașele Haarlem, Weesp, Hilversum, Utrecht.

Este proclamată legea marțială. Sînt trimise întăriri, trupe S.S., patrule motorizate se răspîndesc în tot orașul, trăgînd la întîmplare, semănînd teroare peste tot...

În cele din urmă, greva este înăbușită, nu însă și spiritul de rezistență al populației.

Calvarul obștei evreiești continuă însă. Ocupanții accelerează deportările în lagărele morții. În anul 1942, 75 la sută din populația evreiască a Olandei fusese exterminată. Au plecat 110 000, s-au întors 6 000.

Pe toată durata războiului și a ocupației micul dar bravul popor olandez a căutat să se opună acțiunilor criminale ale ocupantului nazist și să salveze pe cei sortiți unei morți cumplite.

Din cronica comunității din Zagreb

Cînd regele Kresimir a vrut să trimită emisari la califul din Cordova, Abd al-Rahman al III-lea, i-a folosit pe Mar Saul și Mar Ioseph, doi membri ai obștii evreiești din Zagreb — ne spun cronicile. Aceasta se întîmpla la începutul secolului al X-lea.

Zagreb, cel de-al doilea oraș al Iugoslaviei, a atras în secolul al XIII-lea numeroși evrei din Franța, Malta și Albania. Cronica orașului pe anul 1444 menționează existența unei domus judaeorum, *sinagogă sau casă a comunității și a unui* magistratus judaeorum, *conducătorul obștii. Amănunte despre viața și ocupația evreilor nu au rămas, se știe însă că unii dintre ei au venit din Ungaria, Burgundia și Moravia. În 1526, cînd a trecut în stăpînirea Habsburgilor, cea mai mare parte a teritoriului Croației a fost transformată de către regele Ferdinand în zonă militară iar evreii au fost expulzați. Prin aceasta, comunitatea evreiască din Zagreb a fost desființată și timp de două secole nici un evreu nu a mai locuit acolo.*

Abia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, după ce împăratul Iosif al II-lea a acordat al său Toleranz-patent, *evreii s-au stabilit din nou la Zagreb. Noua comunitate a fost înființată oficial în anul 1806. În anul 1840 locuiau la Zagreb aproape 50 de familii evreiești. Hevra Kadișa a fost înființată în 1859.*

Primul rabin care a păstorit comunitatea din Zagreb a fost Aaron Palota, care a trăit între anii 1809—1849. În 1867 a fost inaugurată o nouă sinagogă, construită de unul dintre cei mai mari arhitecți ai Zagrebului, Franjo Klein; ea a fost dărîmată în 1941 de către ustașii pronaziști. După Aaron Palota, timp de 50 de ani, conducătorul spiritual al comunității din Zagreb a fost rabinul Hosea Jacoby. El a înființat o Talmud-Tora și a organizat viața religioasă. În 1876 a fost înființat un cămin de bătrîni, care mai funcționează și azi.

Pînă în anul 1806 comunitatea evreiască din Osijek era cea mai importantă dar de la această dată locul de frunte printre comunitățile evreiești din Iugoslavia l-a ocupat Zagrebul. Aici au luat ființă o serie de instituții, organizații de femei și tineret, cluburi sportive, coruri. S-au creat biblioteci, o tipografie, au apărut publicații evreiești. Evreii au adus o contribuție activă la viața economică și științifică a orașului și a țării. Creatorul medicinei legale din Croația a fost doctorul Mavro Sachs. O publicație evreiască de artă Ovmanut *a apărut la Zazreb pînă la invazia nazistă, în anul 1941. Ladoslav Hartman a publicat la Zagreb primele traduceri în croată a clasicilor literaturii mondiale.*

La sfîrșitul primului război mondial, în Iugoslavia existau 100 comunități cu 70 000 de evrei. În timp ce evreii din Macedonia își păstraseră caracterul oriental, cei din Zagreb și în general din Croația erau sub influența Occidentului, avînd un nivel economic și cultural mai înalt.

Războiul și ocupația nazistă au fost o imensă tragedie pentru această obște. La Zagreb o parte din conducătorii comunității evreiești au fost luați ostatici, cerîndu-se pentru eliberarea lor o sută de kilograme de aur. Sinagogile, instituțiile culturale și chiar cimitirele au fost distruse. Au fost înființate lagăre de concentrare și exterminare. Unul dintre cele mai sinistre era cel de lîngă localitatea Jasenovac, între Zagreb și Belgrad. Aici au fost extermenați zeci de mii de oameni, între care 20 000 de evrei. O „filială" a lagărului de la Jasenovac era lagărul de la Stara Gradișca, „specializat" în uciderea femeilor și copiilor.

Rabinul Gavro Schwarz, ultimul rabin antebelic al Zagrebului, a căzut și el victimă a holocaustului.

După eliberarea Iugoslaviei, comunitatea din Zagreb a fost reînființată. Ea numără azi circa 1 200 de membri.

CARNET

JURNAL

O împrejurare fericită m-a pus în posesia jurnalului lui Emil Dorian. Știam cumva de existența caietelor, dar nu aveam nici cea mai vagă idee despre soarta ulterioară a manuscrisului, mai cu seamă după dispariția prematură a autorului. Abia acum aflu că înainte de moarte medicul-poet și-a încredințat confesiunea unor prieteni aleși, care cu delicată atenție îi cultivă amintirea.

...Deschid caietul și pe vîrful degetelor pășesc prin această grădină uscată a zilelor înfierbîntate și amare, cum își denumește autorul însuși Jurnalul. Prima însemnare poartă data de 10 ianuarie 1941, ultima — 31 decembrie al aceluiași sumbru an. Timpul a estompat albul foilor dactilografiate, a decolorat șnurul ce le ține laolaltă, a conferit în multe cazuri o altă perspectivă evenimentelor. Nealterată de acțiunea corozivă a vremii a rămas doar fervoarea cu care autorul participă la teribila tragedie a generației sale. Pe atunci Emil Dorian era un bărbat de 50 de ani, medic apreciat și scriitor cu 22 de cărți apărute. În oricare altă perioadă, toate acestea ar fi cîntărit greu în balanța vieții, dar în acei ani nici o existență nu se putea sustrage legilor excepționale ce păreau a fi deviat planeta de pe traiectoria ei firească, prăvălind-o în genuni de ură și război. E ceea ce notează și poetul la 16 februarie, ziua sa aniversară: „Bilanțuri, planuri, considerații personale, nimic n-are nici un sens în tromba de nebunie în care este tărîtă lumea întreagă... Astăzi totul atîrnă în vînt, cu înțeles trecut de însingerare și altul viitor de groază și pustiu..."

Sînt vremuri care nu îngăduie poetului să se închidă în sine însuși, teribila realitate exterioară îl asaltează în fiecare zi. Avalanșa măsurilor discriminatorii se îngrămădesc peste capul său, tăindu-i orice putință de evaziune. Infernalul angrenaj fascist funcționează în ritm din ce în ce mai accelerat, revărsînd puhoi de suferințe. Fiecare zi aduce populației evreiești alte vexațiuni, alte biruri, alte privațiuni. Cu amară meticulozitate, poetul le consemnează pe toate. „Am făcut socoteala tuturor drepturilor ce mi s-au luat și am ajuns la concluzia că mi-a mai rămas doar dreptul la tristețe".

Dreptul la tristețe... Tristețea grea, de plumb, a anului 1941, anul rebeliunii legionare, anul detașamentelor dezonorante ale muncii obligatorii, anul agresiunii naziste, al deportărilor, al morții... Sufletul poetului înregistrează toate seismele, penița lui înmuiată parcă în sînge consemnează diagrama mereu ascendentă a suferinței: „Gheara tristeții mă ține încleștat zdravăn..." Suferința prezentului e depășită doar de angoasa viitorului și mai sumbru ce se anunță: „Vin zile atît de grele și vreau să-mi adun puterile toate, ultimele puteri..."

Dar toate presimțirile — chiar și cele mai sumbre — sînt întrecute de evenimentele și mai sumbre ce se succed inexorabil. Anul 1941, care a debutat cu sîngerosul pogrom legionar de la București, continuă cu lanțul de măsuri represive fasciste, lumina transparentă a verii e întunecată de norii războiului, de ororile masacrului de la Iași, ploile înghețate de noiembrie par lacrimile văduvelor și orfanilor. „Toamna asta e mai cumplită decît toate toamnele: oamenii zac pe cîmpuri ca frunzele din grădină" — scrie Emil Dorian la 11 noiembrie 1941. Mizeriile trupești și sufletești ce se aglomerează pe capul unora te abat de la orice imagine. Ești de piatră. Nici un lirism nu mai încape, nici un patetism, nici una din vechile formule de viață. Orice reflexiune e goală și ridicolă, amintirile sînt de cenușă, poezia — un gust de jenă parcă. Veșted și frunze moarte, ploaie și fiori..."

Și totuși poetul care se crede copleșit de împrejurări, găsește în sine resursele spirituale care-l ajută să se ridice deasupra lor. Împrumutînd chiar de la el imaginea, să consemnăm faptul că poetul izbutește în cele din urmă să descleșteze gheara tristeții care părea că e gata să-l stringă de gît. Naufragiat în acest ocean de ură și violență poetul află refugiu fertil în insula albastră a lirismului. Faptul e atît de extraordinar încît îl umple de uimire în primul rînd pe el însuși. O însemnare cu data 20 octombrie exprimă cel mai bine această uimire a poetului în fața propriului său reviriment.

„Am izbutit în aceste două luni din urmă să fac un lucru de care nu m-aș fi crezut capabil: continuarea și aproape punerea la punct a antologiei mele de poeți evrei. Poate că, în cea mai mare parte, tocmai acestei împrejurări s-ar datora părăsirea completă a caietului de note. Ajunsesem pînă acolo încît, la un moment dat, nu mai citeam gazete, nu mai știam ce se întîmplă pe lume și nu aveam interes decît pentru lirica idiș. Cu cît se abăteau loviturile asupra evreilor, cu atît mă adînceam mai pătimaș în munca de afirmare a unei permanențe evreiești pe linia artei eterne. Lista poeților traduși a crescut la vreo 40 iar numărul poeziilor la vreo 120".

Nu e extraordinar? În mijlocul unui continent răvășit de explozia urii și a bombelor ucigașe, în vreme ce trenurile morții își descarcă zi și noapte încărcătura umană pe peronul gării Auschwitz, un om, a cărui viață atîrnă literalmente de un fir de păr, își regăsește calmul și echilibrul sufletesc absolut trebuitor pentru a putea supraviețui, în lirism. Poezia ca leac împotriva tristeții, antidot al spaimei, poezia ca principiu de revitalizare! Nu e extraordinar?

Am în față Jurnalul lui Emil Dorian, am în față cele două caiete groase cuprinzînd antologia poetică respectivă și pe care traducătorul a numit-o — simbolic, mai ales pentru acel cumplit an 1941 — „Idișul cîntă".

Se află aici, transpusă într-o aleasă limbă românească, cele mai bune poeme de Bialik și Groper, de Leiwik și Manger, Iehoaș și Fefer și încă mulți, mulți poeți de seamă. Versurile au fost cizelate nu în ceasuri de beatitudine și calm, ci în clipe de maximă tensiune, într-o vreme cînd nopțile erau încărcate de spaime iar zilele de grele prevestiri. În acele nopți și în acele zile un om-poet a găsit acest antidot surprinzător împotriva urîtului, a urii nimicitoare, a spaimelor morții ce avea — atunci — mii de chipuri și nume. Faptul mi se pare atît de extraordinar încît de nu le-aș avea pe masa mea de lucru, aproape că mi-ar fi cu neputință să cred în realitatea acestor caiete. Iată de ce, alături de alt jurnal celebru, al feteimartir de la Amsterdam, alături de atîtea alte relicve sacre ale holocaustului, aceste caiete îmi par o splendidă afirmare a credinței în om și umanitate, o reabilitare a vieții cu tot ce are mai frumos, mai elevat.

VICTOR RUSU

Adunările generale ale comunităților

Așa cum am relatat în numărul nostru anterior, comunitățile au trecut la îndeplinirea hotărîrii comitetului de conducere al Federației Comunităților Evreiești privind organizarea adunărilor generale și alcătuirea comitetelor locale. Adunările se caracterizează prin participarea în mare număr a enoriașilor, care își exprimă interesul pentru comunitate, dorința lor de a contribui la bunul mers al trebburilor obștești.

În acest număr publicăm o relatare despre felul în care au decurs adunările în două comunități din Transilvania.

SIBIU: GRIJA PENTRU INSTITUȚIILE OBȘTEȘTI

În acest frumos oraș ardelean există o obște evreiască numericeește nu prea mare, dar bine organizată și profund atașată de tradiția noastră străveche. Acest lucru a reușit ca un fapt extrem de îmbucurător și cu prilejul adunării generale, ce a avut loc în dimineața zilei de 9 decembrie a.c. Comitetul de conducere al Federației a fost reprezentat de către d-nii *Emil Sechter*, secretar general și dr. *Ernest Neumann*, prim-rabinul comunității din Timișoara.

Constatînd că peste 75 la sută din contribuabilii comunității sînt prezenți, d. *Moise Wegh* declară adunarea deschisă.

Dl. *Moise Gewalb* dă citire dării de seamă pe anul 1973. Este evidențiat atașamentul coreligionarilor față de comunitate (aproape toți capii de familie sînt contribuabili!) cît și grija comunității pentru instituțiile religioase, pentru trebuințele de cult ale enoriașilor. Astfel, comunitatea asigură regulat carne tăiată ritual și alte alimente (azimă, vin cașer etc.), se îngrijește de cele două cimitire mozaice. În cursul anului 1973 a fost terminată renovarea templului și a fost îngrădit unul din cimitire, lucrări ce s-au ridicat la suma de circa 150.000 de lei. Se înțelege că aceste lucrări nu ar fi putut fi executate fără sprijinul financiar al Federației.

Și în această comunitate activitatea de asistență a coreligionarilor bătrîni, bolnavi sau lipsiți de familie este binefăcătoare. Un număr de 29 persoane primesc permanent ajutoarele de care au nevoie — în bani, alimente, efecte, medicamente.

În cuvîntul lor, d-nii *Emil Șechter* și prim-rabin dr. *Ernest Neumann* au înfățișat diferite aspecte ale activității Federației, fiind ascultați cu mult interes de către cei prezenți.

Au urmat discuții, la care au participat d-nii: *Eugen Grünhut*, dr. *Wilhelm Neumann*, *Mihail Rosenfeld*, *Moise Goldstein*, dr. *Ferdinand Klepner*, *Alex. Brandveni* și d-nele *Iuliana Horbert* și *Aurelia Marer*. Vorbitorii au apreciat activitatea de pînă acum și și-au exprimat speranța că comitetul ce va fi alcătuit o va duce mai departe cu și mai multă rîvnă.

A urmat alcătuirea noului comitet format din d-nii: dr. *Ferdinand Klepner*, *Moise Wegh*, *Moise Gewalb*, dr. *Wilhelm Neumann*, *Herman Fischer*, *Eduard Rosenfeld*, *Aurelia Marer*.

MEDIAȘ: TOȚI ENORIAȘII CONTRIBUABILI AI COMUNITĂȚII

În aceeași după-amiază a avut loc adunarea generală a membrilor comunității din Mediaș. Și aici coreligionarii dovedesc un atașament impresionant față de comunitate: e destul să arătăm că *toți sînt contribuabili ai obștei*. Nu e, deci, de mirare că prezența la adunare a fost aproape unanimă.

Și aici comitetul de conducere al F.C.E.M. a fost reprezentat de către d-nii *Emil Șechter* și prim-rabin dr. *Ernest Neumann*.

Darea de seamă pe anul 1973 a fost prezentată de către d. ing. *Tiberiu Iszak*.

În acest răstimp enoriașii au avut bucuria de a vedea renovat templul, lucrare ce a costat peste 150 000 lei. De asemenea au fost executate lucrări de reparație și întreținere la imobilul unde se află sediul comunității precum și la baia rituală, devizul ridicîndu-se la peste 100 000 de lei. Fondurile au fost puse la dispoziția de către Federație, ceea ce ilustrează în chip concret grija pe care forul nostru conducător o poartă deopotrivă comunităților, fie ele mari sau mai mici.

Comunitatea se îngrijește de alimentația rituală a enoriașilor, de aprovizionarea cu azimă și celelalte alimente necesare de Pesah, ca și în tot cursul anului. Un număr de 28 de enoriași sînt asistați permanenți de Federație.

În cuvîntul lor d-nii *Emil Șechter* și dr. *Ernest Neumann* au înfățișat tabloul amplu al activității Federației.

La discuții au luat parte d-nii: *Tobias Marcovici*, *Mendel Löbel*, *Alex. Herty*, *Ernest Löwy*, *Nathan Weidenfeld*, *Adalbert Farkaș*, *Herni Segal* și *Ana Moise*. Intervențiile au avut un caracter deosebit de constructiv, făcîndu-se aprecieri asupra muncii de pînă acum și prețioase propuneri și sugestii pentru viitor.

S-a procedat apoi la constituirea comitetului în următoarea alcătuire: *Desideriu Löwy*, *Ernest Löwy*, *Zoltan Klein*, ing. *Tiberiu Iszak* și *Rudolf Adler*. Din comitet face parte și d. *Samuel Elzer*, secretar.

★

Adunările generale au exprimat calde mulțumiri și un respectuos omagiu Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele Federației Comunităților Evreiești din România. Cu multă însuflețire a fost adoptată propunerea de a i se trimite păstorului nostru spiritual o telegramă în acest sens.

DECESE

În perioada 11—25 decembrie 1973, în cimitirele Comunității Evreilor din București au fost înhumate următoarele persoane decedate:

Loebel Clara (75 ani), Calea Victoriei 136; Turi Olga (69); Str. Uranus 66; Georgescu Rozalia (77), Calea Văcărești 181; Maier Marcel (69), Snagov 51; Heinric Sura (81), Tg. Neamț 19; Denes Ignatie (86), Căderea Bastiliei 7; Beer Ruhla (77), Pârului 32; Faierstein Lupu (72), Viișoarei 2; Racs Ana (83), Labirint 203; Bernard Ida (55), Anton Pan 15; Cohen Charlotte (63), Anton Pan 28; Kraus Toma (68), Pajurei 5; Schweitzer Ignat (60), Ștefan O. Iosif 13; Herscovici Margareta (59), Ștefan cel Mare 55; Marcus Mateaș (78), Locot. Foișoreanu 31.

În luna Tevet se împlinesc 3 ani de cînd a decedat

Dr. EPSTEIN IOSEF

și 18 ani de cînd a decedat mama noastră

ROSA JAHR din Rădăuți

Familia

Această săptămînă de Hanuca 5734

A treia lumînărică de Hanuca la templul coral...

(Urmare din pag. I-a)

Eforii sinagogii se aflau la intrare în sfîntul lăcaş cu Sifrei Tora în braţe, ca o expresie a înaltei cinstiri cuvenite unei personalităţi deosebite. În numele comitetului, d. dr. *Wilhelm Neumann* rosteşte un cuvînt de bun venit, mulţumind pentru cinstirea făcută obştei. Întîlnirea cu enoriaşii a avut loc la templul mare, complet renovat în ultima vreme, cu sprijinul Federaţiei. După solemnitate a fost oferit un Kiduş în onoarea distinşilor oaspeţi.

Şi în oraşul MEDIAŞ enoriaşii au avut bucuria de a întîmpina pe Eminenţa Sa în faţa templului de curînd renovat. Preşedintele comunităţii, d. *Desideriu Lowy*, a rostit un cuvînt de salut. D. Şef rabin s-a întreţinut cordial cu conducerea şi enoriaşii din localitate, interesîndu-se de activitatea comunităţii.

La orele amiezii Eminenţa Sa a poposit la TÎRNĂVENI, fiind întîmpinat de către toţi coreligionarii din localitate. D. *Adolf Shul*, preşedinte, a rostit un cuvînt de salut. Adunarea festivă a avut loc la templu, după care s-a vizitat sediul comunităţii şi abatorul ritual de păsări, recent dat în funcţiune. În onoarea oaspeţilor comunitatea a servit un Kiduş.

TÎRGU MUREŞ, ora 17. Templul obştei, impunător edificiu arhitectonic, de curînd complet renovat, era plin pînă la ultimul loc. La intrarea în sfîntul lăcaş a Eminenţei Sale şi a celorlalte persoane cororile cursurilor de Talmud Tora dirijate de maestrul Schwartzman intonează *Baruh Haba*. Urmează ceremonia aprinderii primei lumînărele de Hanuca 5734. Această cinstire revine cursantului de Talmud Tora *Iosef Lüfschütz*, care adresează un cuvînt de mulţumire Eminenţei Sale pentru grija pe care o are faţă de aceste cursuri. Serviciul divin este oficiat de către d. W. Harnic, cantor al templului coral din Bucureşti. D. *Desideriu Ionasz* rosteşte un cuvînt de salut şi respectuos omagiu în numele comitetului şi coreligionarilor din oraş.

Momentul culminant al festivităţii l-a constituit predica rostită de d. Şef rabin.

Corul dirijat de maestrul Haim Sewartzman a executat un program de cîntece de Hanuca.

În aceeaşi seară, la orele 21, Eminenţa Sa şi persoanele însoţitoare, au fost de faţă la ceremonia ce a avut loc la CLUJ, la Templul deportaţilor. Şi aici în sfîntul lăcaş au fost prezenţi numeroşi enoriaşi ce au ţinut să trăiască aceste clipe înălţătoare.

D. dr. *Nicolae Kertesz*, preşedintele comunităţii, a adresat cuvîntul de salut. Prima lumînărică a fost aprinsă de cursantul *Marcel Cobel*. Cororile cursurilor de Talmud Tora dirijate de d. Claudiu Negulescu, au executat un program de cîntece de Hanuca.

D. Şef rabin a rostit predica ocazională, ascultată cu cel mai viu interes.

A urmat o masă tradiţională, la sediul restaurantului ritual al comunităţii, în cadrul căreia au luat cuvîntul d. *Iosif Weintraub* şi d. Şef rabin dr. Moses Rosen.

A DOUA LUMÎNĂRICĂ...

Potrivit programului, ziua următoare a fost dedicată comunităţilor din Arad şi Timişoara. Drumul trecea prin ORADEA, unde sute de enoriaşi din acest oraş, ca şi din Satu Mare, Carei şi Beiuş au aşteptat pe d. Şef rabin. Întîlnirea a avut loc în sinagoga Hevra Şas. Oaspeţii au fost întîmpinaţi cu cîntec, de către cororile cursurilor de Talmud Tora. În numele comunităţii, d. *J. Holtzer* a rostit un cuvînt de salut către d. Şef rabin şi d-na dr. Rosen.

ARAD, ora 17. La sediul comunităţii se află întreaga conducere, precum şi enoriaşii de vază ai obştei, peste 70 de persoane. D. prof. *Adalbert Amigo* rosteşte cuvîntul de bun venit, după care urmează o recepţie în onoarea oaspeţilor.

Serbarea de Hanuca a avut loc la templul ortodox. A oficiat cantorul Solomon Katz din Timişoara. Cursantul *Ladislau Presz* a aprins cele două lumînări. Elevii cursului, pregătiţi de d-na Rubingher, au intonat în limba ebraică imnurile de Hanuca.

D. *Zoltan Jacobovitz*, preşedintele comunităţii, a adresat omagiul şi mulţumirile întregii obşti arădene Eminenţei Sale pentru activitatea neobosită ce o desfăşoară spre binele cultului şi credincioşilor evrei din ţară.

A urmat predica Eminenţei Sale.

D-na şi d. Şef rabin au vizitat apoi căminul de bătrîni al obştei, întreţinîndu-se cu coreligionarii. Aceştia au adresat cuvinte de caldă recunoştinţă pentru grija şi dragostea cu care sînt trataţi. Şi aici a avut loc o scurtă dar mişcătoare ceremonie de Hanuca. Dl. Şef rabin a oficiat aici aprinderea lumînărilor.

TIMIŞOARA, orele 20, în aceeaşi zi. O delegaţie de fruntaşi ai obştii i-au întîmpinat la sosirea în oraş pe d-na şi d. Şef rabin. Serbarea de Hanuca a avut loc la Templul neolog, cu participarea unui mare număr de enoriaşi. La intrarea în sfîntul lăcaş Eminenţa Sa este întîmpinată de cororile cursurilor de Talmud Tora care cîntă *Baruh Haba*.

Serviciul divin este oficiat de d. cantor *Solomon Katz*, care sărbătoreşte azi 50 de ani de activitate. Cursantul *Nathan Silberberg* aprinde lumînările de Hanuca.

D. prim-rabin dr. *Ernest Neumann* adresează un vibrant omagiu Eminenţei Sale.

A urmat predica festivă rostită de d. Şef rabin.

După ceremonia de la templu, conducerea comunităţii a oferit la restaurantul ritual o masă tradiţională în cursul căreia au luat cuvîntul d-nii: dr. *Friedländer*, preşedinte, *H. Rubingher* şi d-na *Georgetta Weiss-Neuman*, care a elogiat activitatea pe tărîmul asistenţei a d-nei dr. Rosen.

A răspuns d. Şef rabin dr. Moses Rosen, care a fostit *Divrei Tora*, comentarii în jurul minunii de Hanuca.

ŞABAT-HANUCA LA BUCUREŞTI

Ca şi în anii precedenţi, Şabat-Hanuca a constituit momentul culminant al prăznuirii în comunitatea bucureşteană. Vineri seara, după serviciul divin de Kabalat Şabat — la fel ca în fiecare săptămînă şi totuşi parcă mai solemn — fruntaşii obştii, eforii de temple şi sinagogi, cursanţi de la Talmud-Tora, s-au regăsit în frumoasa sală de festivităţi a restaurantului ritual din strada Popa Soare. La masa de onoare au luat loc Eminenţa Sa d. Şef rabin şi d-na dr. Rosen, ceilalţi conducători ai Federaţiei şi Comunităţii evreilor din capitală, fruntaşi ai sinagogilor, intelectuali etc. După *Kiduş*, ceremonia de bine-

(Continuare în pag. VI—VII)

Acum 90 de ani în presa evreiască

(1—15 ianuarie 1884)

● *SĂPTĂMÎNALUL „FRATERNITATEA" din Bucureşti, cu redacţia în str. Sinagoga 19, sărbătoreşte cinci ani de apariţie neîntreruptă, ceea ce, atunci, era o performanţă.* „Puţine sînt organele israelite care au continuat cu existenţa lor un timp atît de îndelungat". *Şi chiar dacă au fost, nici unul n-a avut apariţie regulată.*

„Fraternitatea" începuse să apară în 1879, proprietar şi administrator fiind ebraistul Isac Auerbach iar prim redactor, succesiv: A. S. Gold, dr. M. Beck, Elias Schwarzfeld. Se ivise într-un moment cînd nu apărea în ţară altă gazetă evreiască. Dar nu acesta e meritul ei; ci faptul că a fost cea mai bună gazetă evreiască de pînă atunci. Nunăra printre colaboratori pe M. Schwarzfeld (pînă va scoate „Egalitatea"), pe Iosef Kaufman, N. C. Popper, A. L. Brociner, pe Lazăr Şăineanu (studentul Lazăr Schein) care răspundea de bogata parte culturală.

Scopul gazetei era „să dezvolte la cititorii evrei în primul rînd iubirea patriei şi a căminului, respectul legilor şi autorităţii; să formeze cetăţeni buni, folositori societăţii, gata totdeauna să-şi sacrifice puterile lor materiale şi spirituale pe altarul patriei, participînd cu corp şi suflet la interesele cele mari ale naţiunii române".

Gazeta aminteşte, cu acest prilej, că urmăreşte să apere interesele cetăţenilor evrei; ca articolele ce le publică să servească drept cronică viitorilor istorici, prin publicarea de documente istorice, prin descrierea comunităţilor din ţară.

Gazeta face apel la sprijinul cititorilor, prin abonamente. Cei mai mulţi abonaţi sînt la curent cu plata dar pentru alţii, a înfiinţat o rubrică: „Mincători de bani" unde publică numele (un podgorean din Hîrlău, un băcan din Frumuşica, un avocat din Constanţa...) celor care n-au achitat de mult plata abonamentului.

● *CONGREGAŢIUNEA ISRAELIŢILOR de rit oriental a instituit o colectă pentru sinistraţii din Haskioi (Turcia) unde un incendiu dezastruos a produs pagube uriaşe. Pe lista celor care au contribuit substanţial, găsim nume ca: Em. Farchy, Abram Heskia, I. M. Fermo, Jacques M. Elias, Leon şi M. L. Manoach, Solomon Ascher, S. Halfon, Dr. Coccio, Lazăr de Mayo, Eliahim Algazi, Pereţ Alcalay, Şemtov Semo...*

● *PRINTRE numeroasele serate dansante organizate în aceste zile, în scop filantropic,* „s-au distins, fără îndoială" *cea a societăţii „Caritas" pentru susţinerea spitalului israelit şi cea a societăţii israeliţilor spanioli „Progresul" care sprijină elevii săraci din şcolile superioare române.*

● *A IEŞIT ÎN LIBRĂRII o nouă carte scrisă de domnul dr. M. Gaster:* „Beiträge zur Vergleichenden Sagen und Märchenkunde" *(108 pagini), arătînd cum texte ce le aflăm în Talmud se regăsesc ca poveşti populare la un însemnat număr de popoare din Europa.*

Acelaşi autor publică tot acum, în „Anuar pentru israeliţi" *pe 1883—84 (al lui M. Schwarzfeld), articolul* „O poveste talmudică în literatura română", *studiu comparativ. Povestea de care e vorba, se află, în manuscris,* „în posesiunea domnului Mihai Eminescu".

● „SOCIETATEA DE BINEFACERE a Damelor israelite din Berlad", *înfiinţată în 1882, a ţinut prima ei adunare generală. Din totalul încasărilor de pînă acum, de 3560 lei, s-a cheltuit suma de 2095 lei pentru măritarea a 15 fete sărace.*

● *TRUPA ISRAELITĂ Horovitz a sosit în Capitală şi a început, de simbătă 7 ianuarie, să dea o serie de reprezentaţii la teatrul Jignţa,* „cu piese bine alese".

● *SOCIETATEA POMPIERILOR voluntari din Mihăileni, cu un număr de 80 membri, din care jumătate evrei, a avut recent prilejul să-şi dovedească utilitatea.* „S-a înlăturat primejdia de o nimicire parţială sau totală prin focuri. Căci ivindu-se cîteva cazuri, novicii pompieri au luptat cu bărbăţie şi au înlăturat imediat răul ce decurge din un foc".

● *JUNIMEA israelită din Galaţi a dat* „în sala teatrului celui mare o reprezentaţiune al cărei produs e destinat pentru împărţirea de lemne la săraci".

● *SOCIETATEA israelită „Progresul" organizează în seara de simbătă 7 ianuarie, în sala teatrului Dacia, un Mare bal cu tombolă, în scop filantropic,* „sub patronajul onor. Doamne Sara Manoach". *Salonul va fi* „din nou decorat, bine încălzit şi iluminat à-giorno". *Un* „bilet de familie (compusă din 3 Dame şi un cavaler)" 6 lei. „O îmbrăcăminte cuviincioasă este de rigoare".

● *MULŢUMIRE PUBLICĂ (în gazeta „Fraternitatea"):* „Fiind greu bolnavă soţia mea şi nedispunînd de mijloace spre a plăti medicul, m-am adresat domnului dr. Erdreich, cunoscut prin generozitatea sa. Şi domnul doctor s-a grăbit a-mi împlini rugămintea, căutînd pe bolnava mea soţie cu cea mai vie îngrijire, în toată durata boalei, neostenit de a veni la mine, în depărtare, chiar de mai multe ori pe zi. Mă simţ dar dator a aduce acestui nobil Doctor mulţumirile mele. Şulem Friedmann". *(6 ianuarie 1884)*

● *„LEOPOLD STERN — strada Smîrdan 24 — Depozit de pianuri şi pianine din cele mai renumite fabrici ale Germaniei".*

(N. N. — E vorba de compozitorul Leopold Stern, cunoscut autor de danţuri naţionale, valsuri, romanţe, mazurci, gavote, polci, cadriluri foarte populare; şi care ţinea şi o editură de note muzicale. A fost decorat cu medalia „Bene Merenti" pentru multipla sa activitate în domeniul „înfloririi muzicii în ţara românească").

● *ÎNTRE 7—9 ianuarie, la teatrul din Craiova, trupa israelită „Goldfaden" (Mogulescu, A. Finkel, Veinblat) a reprezentat opereta comică „Fermecătoarea", în 5 acte şi 8 tablouri.*

„Întreg oraşul a luat parte".

● *ÎN NOAPTEA de simbătă 7 ianuarie, un mare incendiu a cuprins hanul „Cetula" din centrul Brăilei, care adăpostea 30 familii israelite, din cele mai sărace, cei mai mulţi, meseriaşi.*

S-a format un comitet de ajutorare.

● *D. FEUERWERGER, subchirurg şi specialist în scoaterea dinţilor, str. Sf. Vineri 29, vizavi de Hală.* „Pentru săraci fac operaţiuni gratis în fiecare luni şi joi".

● *SIMBĂTĂ 14 ianuarie,* „Schineider Kranken Verein" *din Bucureşti a dat un bal mascat şi costumat, în sala Pomul Verde, în scop de binefacere.*

● *LA TURNU SEVERIN comunitatea israelită* „a fost lovită de o pierdere dureroasă": *a încetat din viaţă tînărul Solomon A. Farchi* „care fu cel mai activ oriunde era vorba de a se face bine". *Prin iniţiativa decedatului s-a fondat şi societatea „Agudad Achim".*

„Publicul cel numeros ce însoţi convoiul precum şi cuvintele cele multe ce s-au ţinut în limbile romînă, evree şi germană, arătau în destul că durerea acestei pierdei era simţită de toţi" *(gazeta „Apărătorul" — 10 ianuarie 1884).*

ACEASTĂ SĂPTĂMÎNĂ DE HANUCA 5734...

Hanuca 5734 la templul coral din București. — *De sus în jos*: 1. Primiți cu dragoste și emoție pășesc în sfîntul lăcaș cursanții de la Talmud Tora; 2. Unul dintre cursanți aprinde menora; 3. Cîntă corul Talmud Torei, dirijat de d. A. Schwartz; 4. Eminența Sa împarte tradiționalul Hanuca-gheld.

(urmare din pag. V-a)

cuvintare a vinului și *Hamotze*, binecuvintarea pîinii, a fost servită o masă tradițională. Corul dirijat de neobositul, veșnic tînărul maestru Haim Schwartzman, a executat un program de cîntece de Hanuca.

Eminența Sa a rostit un comentar despre semnificația zilei de Șabat-Hanuca, în lumina viziunii profetului Zaharia.

Sîmbătă 22 decembrie, orele 18 la templul coral. Mărețul edificiu, principal lăcaș al cultului mozaic din țară, a devenit neîncăpător pentru credincioșii veniți, ca în toți anii, să asiste la serbarea de Hanuca.

După serviciul divin, oficiat de cantorii A. Jucovschi și W. Harnic acompaniați de corul templului dirijat de d. A. Schwartz are loc ceremonia aprinderii celei de a patra lumînărele. Apoi cîntecul și lumina sînt preluate, ca o ștafetă simbolică a generațiilor, de către corul cursanților de la Talmud Tora. Sub bagheta magică a maestrului Haim Schwartzman execută, în limbile ebraică, română și idiș, un bogat program de cîntece și imnuri religioase de Hanuca: „Mi iemalel", „O, luminărele...", „Aht kleine Lihtaleh", „Mi ze hidlik" ș.a. Asistența ascultă cu nesaț, încîntată de puritatea perfectă a ansamblului, de patosul cu care cîntă solistele Brîndușa Leibovici, Iolanda Labiș și tînărul tenor Gross din Cluj, acompaniat la armoniu de d. Claudiu Negulescu.

O liniște desăvîrșită și o atenție încordată s-au așternut în sfîntul lăcaș cînd Eminența Sa d. Șef rabin s-a apropiat de amvon spre a rosti predica festivă. „Prăznuim sărbătoarea luminii în zilele solstițiului de iarnă, în cele mai lungi nopți ale anului ca o expresie a speranței și credinței noastre; scînteia ce arde tot anul în sufletele noastre izbucnește acum în sclipiri de lumină. Așa e la București, așa în toate comunitățile noastre din țară". În continuare, Eminența Sa a dezvoltat o amplă paralelă între cultul politeist, în care zeii îi domină pe oameni, prefăcîndu-i adesea în jucării ale voinței lor oarbe și Sinai, simbolul cultului monoteist, locul de unde a răsunat pentru prima dată chemarea umanistă a Decalogului.

Serbarea s-a încheiat printr-un program de cîntece susținut de cei mai tineri cursanți ai Talmud-Torei. Intrarea lor în sfîntul lăcaș a stîrnit emoție în sufletele enoriașilor, căci ei reprezintă garanția sigură a continuității obștei, certitudinea că lumina sfîntă a Menorei va continua să strălucească și în viitor.

Eminența Sa a felicitat călduros pe dascăli, dirijori și cursanți pentru buna pregătire dovedită de ambele formații corale și a împărțit apoi învățăceilor tradiționalului Hanucagheld darul de sărbătoare.

De la templul coral, Eminența Sa, însoțit de d. Emil Sechter, a plecat direct la PLOIEȘTI, unde enoriașii îl așteptau în templu. D. *Filip Lupu*, președintele comunității, a adresat cuvîntul de bun sosit, după care a urmat ceremonia aprinderii lumînărilor și predica Eminenței Sale în prezența unui mare număr de credincioși care au umplut templul.

A PATRA LUMÎNARICĂ...

În această zi — duminică 23 decembrie — Eminența Sa a vizitat nu mai puțin de cinci comunități, dintre care patru din Bucovina, frumosul ținut din nordul țării. Aceste comunități mai fuseseră vizitate în luna mai, de aceea revederea dintre păstorul nostru spiritual și păstoriți a fost cu atît mai cordială.

Prima festivitate a acestei zile atît de pline a avut loc la VATRA DORNEI. O delegație a fost prezentă la gară, la sosirea trenului. Ceremonia de Hanuca a avut loc la Sinagoga Mare. Cuvîntul de bun venit a fost rostit de d. *Iulius Margulius*, președinte. Corul cursului de Talmud Tora a intonat cîntece religioase și imnuri de Hanuca.

După predica Eminenței Sale, d. *M. Binderer*, secretar al comunității, a dat glas emoției și bucuriei enoriașilor pentru această vizită cu adevărat sărbătorească.

A urmat masa tradițională, la care au luat parte toți enoriașii din oraș.

Mișcătoare a fost și sărbătorirea de la CÎMPULUNG MOLDOVENESC. Cursantul *Marcel Vogelfinger* a aprins luminările iar *Corina Abramovici* a rostit o poezie ocazională. D. *Carol Kloper*, președintele comunității, a rostit cuvîntul de bun venit, după care a urmat predica Eminenței Sale.

La orele 16 a avut loc sărbătoarea de Hanuca la comunitatea din RĂDĂUȚI. Oaspeții au fost întîmpinați de d. prof. *Iacob Camil*, președinte și de membrii conducerii comunității. La intrarea în impunătorul templu, d. Șef rabin este primit cu cîntece de către cursanții de Talmud Tora. *I. Friedman* rostește în limba ebraică un cuvînt de bun venit. Cursantul Liti Furman aprinde luminările după care corul intonează cîntece de sărbătoare. D. Iacob Camil rostește o alocuțiune, scoțînd în evidență realizările Federației și ale comunității din localitate.

D. Șef rabin a rostit predica festivă. A urmat masa tradițională.

Deosebit de reușită a fost sărbătoarea de la SUCEAVA, unde d. Șef rabin a fost întîmpinat la sosire de către d. *M. Drach*, președinte, membrii comitetului și un grup de enoriași. La Sinagoga Mare serviciul divin a fost oficiat de d. cantor W. Harnik iar corurile au executat cîntece de Hanuca.

O plăcută surpriză au pregătit cursanții de la Talmud Tora din localitate, de sub îndrumarea d-lui Alexandru Goldstein. Ei au susținut un program de poezii și cîntece adecvate evenimentului. Au interpretat cu mult talent: Mina Seilig, Aron Steinberg, Mayer Croitoru, Herbert Berman, Adolf Croitoru, Iulian Rudich, Ada Cotter, Berta Kelner, Monica Davidovici, Dany Singer, E. Zisu, Louis Grossman, Solomon Mayer, M. Blumenfeld și Solomon Weiss. Eminența Sa a felicitat călduros pe dascăl și învățăcei împărțind acestora din urmă, ca de altfel în toate comunitățile vizitate, daruri de Hanuca.

Această zi atît de bogată Eminența Sa a încheiat-o la Fălticeni, orașul copilăriei d-sale. Enoriașii din localitate se aflau prezenți în frumoasa sinagogă a obștei. În numele conducerii comunității d. av. *Milu Schwartz* a adresat un cald cuvînt de salut. Și aici cursanții de la Talmud Tora au pregătit un bogat program festiv, susținut de: Dori Lewensohn, Suli Leventer, Silviu Herscovici, Meri Ciobotaru, Natan Solomonovici. Elevul Dan Lewensohn a rostit o mișcătoare alocuțiune de salut care a impresionat profund pe cei prezenți.

După festivitate, care a culminat cu predica Eminenței Sale, a urmat o masă tradițională oferită de conducerea comunității. A toastat d. dr. J. Friedman.

A CINCEA LUMÎNARICĂ...

Această zi de Hanuca a fost dedicată celor două comunități de veche tradiție din nordul Moldovei — Botoșani și Dorohoi.

Spre a se împărtăși de bucuria luminilor de Hanuca au venit la BOTOȘANI și unii coreligionari din Hîrlău, printre ei și cursanții de la Talmud Tora. La restaurantul ritual, unde Eminența Sa a luat masa de prînz, aceștia au oferit un scurt dar grăitor program festiv. Au declamat cursantele *Samuela Chivu* și *Serana Fraer*.

Serbarea a avut loc la Sinagoga Mare. Serviciul divin a fost oficiat de d. cantor W. Harnik. Corurile cursurilor de Talmud Tora au executat cîntece de Hanuca. Un frumos program a fost prezentat și de cursurile [illegible] Botoșani și Hîrlău, sub conducerea [illegible] Haim Ancel Aranovici. S-au e[illegible]t: Artur Fichman, Robert G[illegible]berg, Carol Lazarovici, Carol F[illegible] Bernard Geambașu, Gustav Fi[illegible]lian Groper, Sami Katz și Adrian [illegible]ru din Botoșani, precum și Silviu [illegible]us, Samuilă Kiva, Sorana Fraier, S[illegible]icker, Izu Rosenthal, Iacob Kiva, [illegible] Rosenthal și Felix Rivan din Hîrl[illegible] numele acestora, Bernard Geamb[illegible]ulțumit Eminenței Sale pentru [illegible] poartă în permanență cursurilor [illegible]mud Tora.

A urmat predi[illegible]nenței Sale, urmărită cu cea mai [illegible]tenție de întreaga asistență.

Eminența Sa [illegible]t prezența în localitate spre a [illegible] sediul comunității, cabinetul medi[illegible]rmîndu-se îndeaproape asupra [illegible]um se desfășoară munca.

O delegație, [illegible]te cu conducerea comunității (P. [illegible]eanu, președinte, Elias Rohrlich, [illegible]tar), enoriași și cursanți de la [illegible] Tora au întîmpinat pe Emine[illegible]a la DOROHOI. Festivitatea s-a [illegible]urat la sinagoga centrală, în pr[illegible] unui mare număr de enoriași. Pr[illegible]l a fost susținut de către cor, pr[illegible] de cursanții de la Talmud Tora: [illegible]agiu, Silviu Bălan, Hari Grinberg, [illegible]avid, Mirel Sacagiu, Soni Lupu, [illegible]ibiș și Mirel Marcovici. Ei au fo[illegible]tiți de d. Solomon Hafner. În nu[illegible]santilor, Ita Segal a mulțumit c[illegible] d-lui Șef rabin pentru grija ce o p[illegible]almud Torei.

D-nii P. La[illegible] președinte și Elias Rohrlich, secret[illegible] rostit alocuțiuni, înfățișînd reali[illegible]comunității în ultimul an.

După predica [illegible]nței Sale a urmat masa tradițional[illegible] restaurantul comunității.

A doua zi d. Ș[illegible]bin a vizitat instituțiile comunit[illegible]osebite de emoționantă a fost viz[illegible] căminul de bătrîni, renovat în ultim[illegible]. Corurile s-au deplasat aici, ofer[illegible]sionarilor un ceas sărbătoresc. Cu l[illegible]i de recunoștință în ochi aceștia a[illegible]țumit d-lui Șef rabin pentru grija p[illegible]ească ce le-o poartă. A fost vizit[illegible] asemenea, punctul de asistență me[illegible]al comunității.

A ȘASEA LUM[illegible]CĂ...

În drum spre P[illegible] Neamț d. Șef rabin, însoțit de d[illegible]l Sechter s-a oprit la Tg. Neamț, [illegible]tîmpinat de aproape toți coreligi[illegible] din localitate. Întîlnirea a avut lo[illegible] sediul comunității. D. *M. Goldenberg*, [illegible]retar, a adresat un cuvînt de salut [illegible]os iar *Silviu Herșcu* a aprins lum[illegible]e de Hanuca. Eminența Sa s-a într[illegible]t cu enoriașii, care au mulțumit p[illegible]atenția de care se bucură și aceast[illegible]ă obște. Astfel, cu sprijinul materi[illegible] Federației a fost împrejmuit cim[illegible] s-a înființat un curs de Talmud T[illegible]etc.

La PIATRA N[illegible]Ț aceeași primire însuflețită. Cuv[illegible]e bun venit a fost rostit de d. farmacist *S. Segal*, președintele comunității. Enoriașii de vază ai obștei au luat parte la masa de prînz, desfășurată într-o atmosferă de sărbătoare.

Serbarea a avut loc la sinagoga Leipziger. Serviciul divin a fost oficiat de d. cantor A. Jucovschi. Cursantul Sorin Leibovici a aprins lumînările. Corul dirijat de d. Haim Schwartzman, a executat un program de cîntece de Hanuca.

În seara aceleeași zile, la BACĂU. Este pentru a doua oară că Eminența Sa vizitează această obște, ultima dată fiind aici în primăvară, la inaugurarea restaurantului ritual, cel de al zecelea restaurant de acest fel, fapt pentru care a căpătat atunci denumirea de „restaurant minianist".

Sinagoga cerealiștilor, principalul lăcaș al cultului mozaic din oraș, este plină pînă la ultimul loc. Prezența cantorului templului coral din București, d. A. Jucovschi, ca și a corului dirijat de maestrul Haim Schwartzman conferă și mai mare fast sărbătorii.

Cursantul Herșcu Alter aprinde lumînările. D. *Avram Aizerman*, președintele comunității prezintă o informare asupra realizărilor din ultimul an, exprimînd un respectuos omagiu păstorului nostru spiritual.

Și aici momentul culminant al [illegible]rbării l-a constituit predica Eminenței Sale.

La masa oferită de conducerea comunității au luat cuvîntul d-nii: Avram Aizerman, Emil Sechter, secretar general al F.C.E.M. și d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

A ȘAPTEA LUMÎNARICĂ...

A șaptea zi de Hanuca a început printr-o vizită la comunitatea din BUHUȘI. D. Șef rabin a fost întîmpinat de președintele acestei comunități, d. *H. Alterescu* și de ceilalți membri din comitet. La sinagogă a avut loc ceremonia aprinderii lumînărilor. A oficiat d. Leon Suhar, efor al sinagogii.

A fost vizitată sinagoga Klaus, a defunctului mare rabin Friedman. Fațada acestui așezămînt, cîndva un important centru religios și de învățătură sfîntă, a fost renovată cu mijloace puse la dispoziție de Federație.

La ROMAN o delegație de enoriași în frunte cu d. avocat *J. Segal*, președintele comitetului a întîmpinat pe Eminența Sa. Serbarea a avut loc la sinagoga Leipziger. Elevul *Iulian Herman* de la Talmud Tora a aprins lumînările, rostind binecuvîntarea în limba sfîntă. *Richard Wechsler* a recitat o poezie iar corul a cîntat cîntece de Hanuca. În numele cursanților *Dorel Polac* a adresat un cuvînt de recunoștință Eminenței Sale. Președintele av. J. Segal a prezentat o dare de seamă despre realizările comunității. A urmat predica festivă a d-lui Șef rabin.

Impresionantă a fost sărbătorirea la IAȘI. Comunitate cu o veche și strălucită tradiție, a dovedit și cu acest prilej că în mijlocul ei se află oameni inimoși, entuziaști, care mențin vie lumina credinței, frumoasele noastre datini și obiceiuri.

La Sinagoga Mare — unul din cele mai vechi lăcașuri ale cultului mozaic din Moldova, cu o vechime atestată de peste 300 de ani, d. Șef rabin a fost întîmpinat de o delegație de enoriași în frunte cu d. dr. *S. Caufman*, președinte, și *Isac Leiba*, vice-președinte. La intrarea în sfîntul lăcaș corurile intonează imnul *Baruh Haba*.

Cursanții de la Talmud Tora ieșeană prezintă un bogat program de cîntece și recitări. Acest program, pregătit în cinstea sărbătorii și a oaspetelui sub îndrumarea d-lui rabin J. Dauber, a făcut o impresie deosebit de plăcută. Tot așa programul de cîntece susținut de formațiile corale din Iași și Cluj. (Soliști: Felix Gross-Cluj, Brîndușa Leibovici și Iolanda Labiș din București; dirijor: Claudiu Negulescu.)

Au recitat poezii: Livia Iosub, Monica Austerman, Reghina Auerbuch, Solange Croitoru, Olga Burăch, Iulia Aratei, Ghiza Moscovici. Au interpretat „Hana și cei 7 feciori": V. Roisman, Mizes Raul, Uri Fernbach, Evelina Zeilig, Marius Rudic, Ariel Alter, Marian Marin, Favel Roitstein, Norbert Barnboim, Serina Abramovici, Paul David, Sarina Gad, Roxana Weiss.

Predica Eminenței Sale este urmărită cu cea mai vie atenție, într-o liniște impresionantă.

Conducerea comunității a oferit o masă tradițională în frumosul local al restaurantului ritual. Au rostit alocuțiuni d-nii: dr. Camus, ing. Babad și Emil Sechter. D. Șef rabin a rostit Divrei Tora. S-au cîntat cîntece religioase și folclorice. Masa a decurs într-o autentică atmosferă de sărbătoare evreiască.

A OPTA LUMÎNARICĂ...

Ultima zi a acestei sărbători memorabile de Hanuca s-a consumat în comunitățile de pe malul Dunării. Și aici aceeași atmosferă însuflețită, aceeași participare largă a coreligionarilor.

La BRĂILA d. Șef rabin a fost întîmpinat la sediul comunității de d. *M. Leibovici*, președinte, de ceilalți membri din comitet și de enoriașii de vază. Serbarea a avut loc în frumosul templu al obștei, în prezența unui mare număr de credincioși. Au aprins lumînările cursanții: Liviu Cohn, Adrian Schwall și Bruno Sper. Corul din București, dirijat de maestrul Haim Schwartzman a oferit un concert festiv.

În numele cursanților, *David Pincu* a rostit un cuvînt de salut și mulțumire Eminenței Sale iar d. M. Leibovici, președintele comunității, a prezentat o dare de seamă asupra activității din ultimul an.

GALAȚI, ultima etapă a acestei vizite cu caracter festiv. Ca și în celelalte comunități, credincioșii au venit în număr mare la sinagogă spre a întîmpina pe Eminența Sa și a se bucura de lumina sărbătorii. Cursanții de aici s-au pregătit temeinic sub îndrumarea d-lui rabin S. Butnaru. Lorin Gutman, Ferica Niculescu aprind lumînările, iar Adrian Wunderman, Grațiela Kraft și Adrian Weiss susțin un program de cîntece și recitări. Cîntă de asemenea corul dirijat de maestrul Schwartzman.

D. dr. *Sami Herșcovici*, președintele comunității, rostește un cuvînt de salut adresat Eminenței Sale precum și o informare asupra activității și realizărilor obștei.

Urmează predica Eminenței Sale — a cîta în aceste opt zile? Tema este aceeași — minunea de Hanuca — dar de fiecare dată verbul d-sale descoperă auditoriului sensuri noi, ipostaze inedite. E și aceasta o minune, care se adaugă celorlalte minuni de Hanuca...

ÎN CELELALTE COMUNITĂȚI

Așa cum relatam la începutul acestor însemnări, luminile de Hanuca s-au aprins în acest an în absolut toate comunitățile noastre, ori cît de mici sau oricît de îndepărtate. Pretutindeni a fost de față un trimis al Federației și al Eminenței Sale, care a vorbit enoriașilor despre semnificația sărbătorii. În toate comunitățile au fost pregătite programe festive, tratații.

D. prim- rabin dr. *Ernest Neumann—Timișoara* a vizitat comunitățile: Lugoj, Reșița, Deva, Alba-Iulia, Mediaș, Sibiu, Făgăraș, Turda și Deva.

D. *Daniel Segal* a vizitat în această săptămînă comunitățile: Baia Mare, Satu Mare, Brașov, Constanța și Tulcea.

D. Victor Rusu a vizitat comunitățile: Bîrlad, Vaslui, Focșani, Oradea, Pitești și Craiova.

Imagini de la sărbătorirea de Hanuca la comunitățile *(de sus în jos)*: Cluj, Iași, Vatra Dornei, Oradea și Dorohoi.

Patru întrebări de Hanuca

(Urmare din pag. I-a)

3. Știam de opt zile de Hanuca. Dv. ați participat la serbări în timpul a zece zile. Care e explicația acestei prelungiri?

— Vedeți, eu călătoresc des în Statele Unite. Acolo Hanuca este folosită de marea organizație „United Jewish Appeal" ca un prilej pentru strîngere de fonduri. Nevoile și lipsurile sînt mari în multe părți ale lumii evreiești și ca să poți să împarți ajutoare, trebuie să și colectezi bani. În aceasta noi evreii încă n-am descoperit „minunea" de Hanuca adică să se facă din puțin, mult. Pentru nevoi multe, trebuie mijloace multe. Sala în care se face „Hanuca Festival", Madison Square Garden, permite accesul a 25 000 persoane. Aceasta, însă, e departe de a fi suficient pentru cele trei milioane de evrei care locuiesc la New York. Cu spiritul lor practic ei au recurs la o soluție ingenioasă. Hanuca începe la New York în noiembrie și se termină în februarie și astfel cuprinde pe toți coreligionarii din acel oraș.

Noi nu sîntem chiar atît de ingenioși dar ca să anticipăm într-un loc cu o zi și să prăznuim ערב חנוכה ajunul sărbătorii și să-i adăugăm în alt loc alta אסרו חג aceasta ne era în[illegible]it ca să mai putem astfel aduce lumin[illegible]rbătorii în mijlocul mai multor obști [illegible]iești.

4. Care [illegible] după părerea Dv. rezultatele [illegible]ui „maraton"?

— În zilele d[illegible]nuca este într-adevăr vorba despre [illegible]runtarea dintre elenism și iudaism, [illegible]ă termenul „maraton" ce-l utilizați [illegible] cred potrivit. Maratonul evocă o [illegible]rformanță fizică. Aceasta presupune [illegible] desfășurare de forțe, un efort crescînd [illegible] la sfîrșitul său, o relaxare. În ca[illegible] nostru, se întîmplă tocmai contrariul. [illegible]e opt (sau zece) zile de prăznuir[illegible] costat într-adevăr eforturi pe toți a[illegible]are au muncit pentru buna lor d[illegible]șurare (Aș vrea să subliniez aici m[illegible]e primului meu colaborator, secretar[illegible] general al F.C.E., d. Emil Sechter, c[illegible] a organizat cu competență și fără o[illegible]ă, toate serbările de Hanuca, pe d. [illegible]l Segal, prim-rabin dr. Ernest Neuman[illegible] Victor Rusu, care au evocat semni[illegible]a sărbătorii în cadrul a numeroase [illegible]unități) însă ele au meritul de a con[illegible] nu un final, ci un început.

La serbarea [illegible] templul coral din București, cantor[illegible]covschi a aprins luminițele în marea menoră a templului. De la locul în care mă aflam mi s-a părut că una din ele nu a fost aprinsă. I-am atras atenția d-lui cantor asupra acestei lipse. D-sa a verificat și mi-a replicat: „Arde, domnule Șef rabin, arde dar nu se vede". Dacă e vorba de a sintetiza rezultatele, m-aș folosi de această replică a cantorului. Menora arde tot anul, în sufletele credincioșilor, însă la unii „nu se vede". Hanuca izbutește să înalțe flacăra și la aceștia; ca să se vadă.

Aș vrea să mai adaug că un vechi dicton popular idiș zu singhen un zu sughen s-a adeverit și de data aceasta. Meritele nu sînt numai ale lui „zu sughen", ale vorbitorilor care au evocat prin predici sau discursuri sărbătoarea și al ei simbol, ci și al lui „zu singhen" al corurilor de Talmud Tora sub conducerea maestrului H. Schwartzman, Aron Schwartz și L. Negulescu care au desfătat sufletele cu minunatele cîntece tradiționale de Hanuca. ca și al cantorilor Harnic și Jucovschi.

Tuturora, vorbitori și cîntăreți, efori de sinagogi și conducători de comunități, învățăcei de la Talmud Tora și melamdimii lor, tuturor acelora care au depus strădanii pentru ca menora să ardă în întreaga ei strălucire, le adresez sacerdotala mea binecuvîntare", a încheiat d. Șef rabin.

ŞTIRI

ÎNDREPTAR DE ORTOGRAFIE IDIŞ

Sub auspiciile fundaţiei „Beniamin Shekte" din New York a apărut ediţia a treia a cursului de ortografie idiş. Întocmit după normele stabilite de Institutul ştiinţific evreiesc — YWO, îndreptarul este de real folos celor ce studiază sau folosesc în scris limba idiş.

TRADUCERI

Pe măsura dezvoltării vieţii culturale, traducerile din şi în ebraică iau o amploare tot mai mare, ceea ce presupune existenţa unor cadre cu o calificare temeinică. Acesta este şi motivul pentru care Universitatea religioasă Bar Ilan din Ramat Gan a creat o catedră pentru traduceri. O catedră similară va fi înfiinţată în curînd şi la Universitatea din Tel Aviv.

MUZEUL TEATRULUI IDIŞ

La Muzeul de artă din Ierusalim se află cea mai importantă colecţie de manuscrise şi relicve ale teatrului idiş. Colecţia a fost donată de un istoric american al teatrului idiş, Zalman Zilberzweig, care a decedat anul trecut la Los Angeles.

ISRAEL ŞI DIASPORA

Sub egida Congresului Mondial Evreiesc au fost tipărite în formă de broşură, două discursuri, unul rostit de dr. Joachim Prinz, preşedintele consiliului administrativ al Congresului Mondial Evreiesc şi altul de către regretatul Louis Pincus, avînd ca temă raporturile dintre Israel şi comunităţile evreieşti din lume.

DECES

A încetat din viaţă în vîrstă de 65 de ani dr. Georges Brunschvig, preşedintele Uniunii comunităţilor evreieşti din Elveţia. Defunctul era membru al Executivei Congresului Mondial Evreiesc.

CĂLĂTORIE DE STUDII

Cu ocazia inaugurării festive a Centrului Martin Buber de pe lîngă Universitatea Ebraică, asociaţia „Prietenii Universităţii ebraice" organizează pentru primăvara anului 1974 o călătorie de studii în Israel. Programul prevede vizitarea principalelor centre culturale, participarea la inaugurarea festivă, convorbiri cu profesori şi studenţi ai universităţii etc.

SOCIETATEA DE ISTORIE EVREIASCĂ DIN AMERICA

Prof. universitar Moshe Davis, directorul Institutului pentru iudaismul contemporan şi Stephen S. Wise, profesor de istorie a evreilor din America au fost realeşi în funcţia de preşedinţi ai Societăţii de istorie a evreilor din America.

Profesorul Davis este coeditor al colecţiei de texte şi studii privind istoria evreilor din America, ce apare la editura Magnes Press. Profesorul Davis, împreună cu profesorii Selig Adler şi Robert Handy au publicat recent un volum intitulat „America şi Ţara Sfîntă".

BURSE DE STUDII

Ca urmare a unei donaţii în memoria rabinului Iihie ben Şmuel Badihi pentru stimularea studiului printre membrii comunităţilor yemenite din Israel, au fost acordate un număr de burse unor studenţi yemeniţi. La festivitatea împărţirii burselor au fost prezenţi şefi-rabinii yemeniţi din Holon şi Herzlia precum şi donatorul fondului, d. Şmuel Badihi.

UN NOU VOLUM DE POEZII

În editura I. L. Peretz din Tel Aviv a apărut recent un volum de poezii al lui Hirsch Oşerovitch intitulat „Zwişn Blitz un Dunner" (Între fulger şi tunet). Volumul anterior, publicat în 1969, se intitula „Apus de soare".

SESIUNEA CONGRESULUI CANADIAN EVREIESC

Viitoarea sesiune plenară a Congresului Canadian Evreiesc va avea loc în iunie 1974, la Montreal.

EXPOZIŢII

Municipalitatea din Berlinul occidental a pus la dispoziţia pictorilor care au fost siliţi să emigreze sub regimul nazist, o sală specială de expoziţii în care să-şi expună lucrările lor. Unul dintre primii expozanţi a fost pictorul Harry Weinberger. După părerea criticilor de artă, lucrările acestuia amintesc de Matisse.

CERCETĂRI CU PRIVIRE LA HOLOCAUST

Programul de cercetări al Universităţii ebraice din Ierusalim privind holocaustul va fi lărgit în urma instituirii unei noi donaţii de către d. Haim Bejt Iosif din Ierusalim. Cercetările se vor extinde în special asupra evreilor din răsăritul Europei.

DONAŢIE

Şef-rabinul Angliei, dr. Immanuel Iakobovits a donat şase suluri ale Torei sinagogilor din Israel.

SPIRITUALS ŞI MUZICA SINAGOGALĂ

La Şcoala superioară de muzică din Berlinul occidental a avut loc un concert consacrat cîntecelor Spirituals (cîntece religioase ale negrilor) şi melodiilor sinagogale. Au interpretat cantorul Leo Roth şi cîntăreţul de operă Cullen Maiden. O impresie deosebită a făcut „Kadiş" de Ravel interpretat de cantorul Roth cu acompaniament de pian.

In memoriam...

Deşi la ora aceasta se poate vorbi despre existenţa unei întregi literaturi despre holocaust, numeroase aspecte ale acestei tragice perioade urmează a fi luminate de-abia de aici încolo. O contribuţie în acest sens reprezintă, neîndoios, lucrarea nu de mult apărută în Israel „Rezistenţa morală a evreilor în ghetouri şi lagăre" de Manase Ungar.

În vederea scrierii acestei opere, autorul — unul dintre cei mai buni cunoscători ai vieţii religioase — a cercetat timp de mai mulţi ani arhivele, literatura memorialistică, a stat de vorbă cu rarii supravieţuitori ai lagărelor de exterminare, reuşind să închege, din toate aceste crimpeie, tabloul impresionant al atitudinii pline de curaj şi demnitate a celor în sufletele cărora ardea vie flacăra credinţei. A credinţei care le-a dat tărie morală de a rezista, păstrîndu-şi, chiar şi în condiţiile celei mai atroce suferinţe, fizionomia omenească.

„Rezistenţa morală cuprinde lupta evreilor credincioşi de a împlini preceptele sfinte, spre a-şi păstra neştirbit caracterul de făptură creată după chipul lui Dumnezeu, faptul de a-şi pune viaţa în joc spre a salva un sul sfînt al Torei, o sinagogă în flăcări, de a pune tefilin, de a nu-şi pierde speranţa că izbăvirea va veni şi că victimele vor supravieţui călăilor naziști".

Schiţînd cadrul general al acestei forme de rezistenţă suigeneris, autorul scrie mai departe: „Evreii au făcut tot ce le-a stat în putinţă spre a nu uita de sărbătorile religioase. În condiţiile inimaginabile de atunci au alcătuit calendare, au copiat cărţi de rugăciune, au păstrat nestinsă speranţa...".

Cartea face o impresie zguduitoare asupra cititorului, căci fiecare pagină, fiecare rînd cuprinde fapte. Faptele sînt cele ce dau greutate cărţii, vorbesc minţii şi inimii cititorului. În filele ei reînvie şirul nesfîrşit de martiri — rabini şi eruditi de seamă, învăţăcei ai înaltelor şcoli religioase, dar şi credincioşi fără alte titluri decît ale credinţei desăvîrşite, care au înfruntat cu demnitate suferinţele, au trecut prin toate încercările, păstrîndu-şi nealterată fizionomia morală. Dragostea şi talentul scriitorului îi readuce din nou în mijlocul nostru, ajutîndu-ne să-i cunoaştem şi să-i preţuim după merit. Iată de ce lucrarea lui Manase Ungar este mai mult decît o carte obişnuită — este un monument ridicat acestor martiri sfinţi.

ACŢIUNEA „SÜHNEZEICHEN"

De zece ani fiinţează în Republica Federală Germania „Acţiunea ispăşire", în cadrul căreia, tineri germani caută să repare răul comis de părinţii lor în timpul perioadei naziste. Grupuri de tineri vizitează fostele lagăre în care au fost comise crime odioase, îngrijesc cimitirele în care au fost înmormîntate victimele, au întrevederi cu supravieţuitorii masacrelor, studiază arhivele privind crimele naziste etc. Mulţi muncesc în cămine de bătrîni şi copii infirmi din Israel. În ultimul an, grupuri de tineri germani au fost oaspeţii kibuţurilor Mişmar David, Gevuloth şi Nachal Os din Neghev.

Activitatea cea mai emoţionantă o desfăşoară aceşti tineri la Yad Vashem, memorialul victimelor persecuţiilor naziste. În arhiva acestei instituţii ei găsesc informaţii amănunţite despre prigoana dezlănţuită împotriva evreilor.

TEZĂ DE DOCTORAT

Premiul memorial Simon Segal instituit pentru cele mai bune teze de doctorat în domeniul istoriei evreilor, a fost acordat anul acesta dr-ului Haim Avni, conferenţiar la Universitatea ebraică din Ierusalim pentru teza sa de doctorat privind comunitatea evreiască din Argentina. Dr. Avni conduce secţia America Latină a Institutului de iudaism contemporan al Universităţii ebraice.

ÎN MEMORIA UNUI EMINENT ERUDIT

Presa ebraică a consacrat ample articole profesorului Benzion Dinur, recent decedat la Ierusalim, în vîrstă de 89 de ani.

Viaţa veneratului dispărut a fost o dăruire continuă pe altarul iudaismului. După studii strălucite făcute la universităţile din Berlin şi Berna, prof. Dinur se stabileşte, în anul 1922, la Ierusalim, unde deţine catedra de ştiinţe ebraice din cadrul seminarului pentru cadre didactice. În anul 1936 e chemat să ocupe catedra de istorie evreiască modernă la Universitatea din Ierusalim. Ulterior este ales decan al facultăţii de ştiinţe umanistice.

Între anii 1953—1959 profesorul Dinur a deţinut funcţia de preşedinte al Institutului Yad Vashem, creat spre a studia istoria holocaustului şi a eterniza memoria celor 6 milioane de victime ale nazismului.

Defunctul este autorul mai multor lucrări de istorie a evreilor.

ANIVERSARE

În incintele Universităţii ebraice de pe muntele Scopus şi din Givat Ram s-a sărbătorit a 25-a aniversare de la înfiinţarea în Belgia a asociaţiei „Prietenii Universităţii ebraice". Printre realizările acesteia se numără Institutul de arheologie „Regina Elisabeta a Belgiei", catedra de arheologie E. L. Sukenik etc. Evenimentul acestei sărbătoriri a fost inaugurarea complexului studenţesc de pe muntele Scopus, proiectat să adăpostească 2 400 studenţi, donat de membrii comunităţii evreieşti din Belgia.

BIBLIA ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Ziarul Le Monde semnalează apariţia aproape simultană a două noi traduceri a Bibliei în limba franceză. Ambele sînt realizări remarcabile, una fiind rezultatul muncii unui colectiv de traducători, cealaltă — opera unui singur erudit.

Prima dintre traduceri a fost realizată sub egida Şcolii biblice de la Ierusalim şi la ea au colaborat peste 30 de specialişti: lingvişti, teologi, arheologi, scriitori. Textul francez, în ultima sa versiune, a fost revăzut pentru tipar de către o singură persoană, pentru a i se asigura unitatea stilului. Numai această ultimă operaţiune a durat 9 ani. Textul sacru este însoţit de introducere, note şi anexe, aduse la zi în lumina celor mai recente descoperiri arheologice.

A doua versiune franceză a fost realizată de canonicul Osty, ajutat de fostul său elev, părintele Joseph Trinquet.

טאָגבוך...

א מזלדיקע געלעגנהייט האָט גורם געווען אז דער טאָגבוך פון עמיל דאָריאַן זאָל אײַנפאַלן צו מיר אין די הענט. עפּעס האָב איך געוואוסט פון דער עקזיסטענץ פון אָט די העפטן. אָבער איך האָב קיין אנונג נישט געהאט וועגן שפּעטערדיקן גורל פון אָט די כתבֿ־ידן, בפרט נאָך דעם פּריציייטיקן פאַרשווינדן פונעם מחבר. ערשט איצט ווער איך געוואויר אז פאַרן שטאַרבן האָט דער דאָקטער—פּאָעט אָנגעטרויט זיינע ירושה־כתבים פאַר אויסגעוויילטע פריינד, וועלכע האָבן אָן ערנהאַפט געפיל פאַר זיין זכרון.

...איך עפן דעם העפט און אויף די שפּיץ פינגער גיי איך אריין אין דעם טרוקענעם גאָרטן פון די הייסע און ביטערע טעג, ווי דער מחבר גופא רופט אָן זיין טאָגבוך. די ערשטע פאַרצייכענונג טראָגט די דאַטע פון דעם 10־טן יאַנואַר 1941, די לעצטע — 31־טער דעצעמבער פונעם זעלבן יאָר. די צייט האָט פאַרטונקלט די ווייסקייט פון די דאַקטילאָגראַפירטע זייטלעך. האָט דעקאָלירט די באַנד וואָס האַלט זיי צונויף. האָט אין פיל פאַלן נעגעבן אן אנדערע פּערספּעקטיוו פאַר די געשעענישן. אומבאַשעדיקט פון דער צייט איז פאַרבליבן בלויז די התלהבות מיט וועלכער דער מחבר באַטייליקט זיך אין דער גרויזאַמער טראַגעדיע פון זיין דור. דעמאָלט איז עמיל דאָריאַן געווען א מאַן פון פופציק יאָר. אן אָנגעזעענער דאָקטער מיט 22 דערשינענע ביכער. אין סיי וואָס פאַר אן אנדערן פעריאָד, וואָלט דאָס אלעס געוואוגן שווער אויף דעם לעבנס־וואָגשאָל אָבער אין יענע יאָרן האָט קיין שום עקזיסטענץ נישט געקאָנט זיך ארויסציען פון די אויסנעמס־געזעצן, וואָס האָבן דאַכט זיך אָפּגעשלאָגן די פּלאַנעטע אונדזערע פון איר נאָרמאַלער טראַעקטאָריע, אַרײַנוואַרפנדיק זי אין א תהום פון שנאה און מלחמה. ס'איז דאָס וואָס דער פּאָעט האָט פאַרצייכנט אין זיין אַניווערסירונגס טאָג, דעם 16־טן פעברואַר; „סך־הכלען, פּלאַנען, פּערזענלעכע באַטראַכטונגען, גאָרנישט האָט קיין זין נישט אין געווירבל פון שגעון אין וועלכער עס ווערט אריינגעשלעפּט די גאַנצע וועלט... היינט הענגט אלעס אין דער לופט. אין זין פון פאַרבלוטיקטן עבר און אן אנדערער פון אן עתיד פון שוידער און חורבה...״

ס'זענען צייטן וואָס דערלויבן נישט דעם פּאָעט זיך צו פאַרשליסן אין זיך, די גרויזאַמע אויסערלעכע ווירקלעכקייט שטורעמט אים יעדן טאָג. די פיל דיסקרימינאַציע מיטלען הויפן זיך אן איבער זיין קאָפּ. אָפּשניידנדיק אים סיי וועלכן וועג פון ניצול צו ווערן. דער פאַשיסטישער טײַוולאָנישער אנגרענאַזש פונקציאָנירט וואָס אמאָל אין שנעלערן ריטעם, פאַרפלייצנדיק מיט א מבול ליידן. יעדער טאָג ברענגט פאַר דער יידישער באַפעלקערונג נייע צרות, אנדערע שטייערן, אנדערע פאַרבאָטן. מיט ביטערער פּעדאַנטישקייט פאַרצייכנט אלץ דער פּאָעט: „איך האָב געמאַכט דעם סך־הכל פון אָט די רעכטן וואָס מ'האָט מיר צוגענומען און איך בין דערגאַנגען צו דער מסקנה אז ס'איז מיר איבערגעבליבן די איינציקע רעכט טרויעריק צו זיין״.

דאָס רעכט טרויעריק צו זיין... מיין שווערע טרויער. די בלייענע, פונעם יאָר 1941, דאָס יאָר פון דעם פאַשיסטיש־לעגיאָנערן אויפשטאַנד. דאָס יאָר פון די דערנידערנדיקע צוואַנגס־ארבעטס אָפּטיילונגען, דאָס יאָר פון דעם נאַציאָנאַלן אָנגריף. פון די דעפּאָרטירונגען, פון טויט... דעם פּאָעטס נשמה פאַרצייכנט די סייסמישע אויפטרייסלונגען זיין פען איז ווי איינגעטונקען אין בלוט צייכנט כסדר אָן די דיאַגראַמע פון די שטייגנדיקע ליידן: „די נעגל פון טרויער האָבן מיך פעסט ארומגעקלאַמערט...״ די ליידן פון דער קעגנוואַרט איז איבערגעשטיגן בלויז פון דעם פחד פון דער פינצטערער צוקונפט וואָס זאָגט זיך אָן: „עס קומען אזעלכע שווערע טעג און איך וויל מיר אָנזאַמלען אלע כחות, די לעצטע כחות...״

אָבער אלע פאָרגעפילן — אפילו די טונקלסטע — ווערן איבערגעשטיגן פון די געשעענישן וואָס זענען נאָך טונקעלער. דאָס יאָר 1941 וואָס האָט דעבוטירט אין בוקאַרעשט מיטן בלוטיקן פּאָגראָם פון די לעגיאָנערן זעצט פאָר מיט דער קייט פון פאַשיסטישע אונטערדריקונגס־מאָסמיטלען, די דורכזיכטיקע זומערדיקע ליכט איז פאַרטונקלט דורך די מלחמה־וואָלקנס. פון דעם שוידערלעכן פּאָגראָם פון יאַס, די פאַרפרויערנע נאָוועמבער־רעגנס זעען אויס ווי טרערן פון די אלמנות און יתומים. „דער האַרבסט איז שרעקלעכער ווי אלע האַרבסטן: מענטשן ליגן אויף די פעלדער ווי בלעטער אין גאָרטן״ — שרייבט עמיל דאָריאַן אין 11־טן נאָוועמבער 1941. דער קערפּערלעכער און גייסטיקער דחקות.

וואָס פאַלט צונויף אויף איינעם קאָפּ נייגט דיך אוועק פון סיי וועלכן בילד. ביסט פון שטיין. ס'האָט קיין פּלאַץ נישט קיין ליריזם, קיין איינע פון די אלטע לעבנס־פאָרמען. סיי וועלכער געדאַנק איז ליידיק און לעכערלעך, די זכרונות זענען פון אַש, די פּאָעזיע — גלייך ס'וואָלט געווען עפּעס שמעטעוודיקס. פאַרוועלקטע און טויטע בלעטער, רעגן און שוידער...״

און דאָך, דער פּאָעט וואָס פילט זיך בייגעקומען פון די אומשטענדן, געפינט אין זיך רעזערוון גייסטיקע וואָס העלפן אים זיך צו דערהייבן איבער זיי. אויסבאָרגנדיק פון זיי גופא דאָס בילד לאָמיר פאַרצייכענען דעם פאַקט אז דעם פּאָעט גיט זיך איין ביזן סוף פונאַנדערצונעמען די קלאַמערן פונעם טרויער וואָס האָט אים דאַכט זיך געדרוקט ביים האַלדז, געוואָרפן געוואָרן אין אָט דעם ים פון שנאה און געוואַלדטאַט געפינט דער פּאָעט א פּרוכטבאַרן מקלט אויף דעם בלויעם אינדזל פון דער ליריק. דער פאַקט איז אזוי אויסערגעוויינלעך וואָס פולט אים גופא אָן מיט פאַרוואונדערונג. א פאַרצייכענונג פונעם 20־טן אָקטאָבער דריקט אויס צום בעסטן אָט די פאַרוואונדערונג פונעם דיכטער לגבי זיין אייגענעם דערוואַכן.

„ס'איז מיר געלונגען אין די לעצטע צוויי חדשים אויפצוטון א זאַך וואָס איך וואָלט נישט געגלויבט אז איך בין צו דעם פעאיק: פאַרצוזעצן און צו פאַרענדיקן מיין אַנטאָלאָגיע פון יידישע דיכטער. מעגלעך אז דווקא צוליב אָט די אומשטענדן זענען די פאַרצייכענונגען אין טאָגבוך פאַרלאָזט געוואָרן. איך בין דערגאַנגען ביז אהין אז, אין א געוויסן מאָמענט, האָב איך שוין קיין צייטונגען נישט געלייענט. כ'האָב שוין נישט געוואוסט וואָס ס'געשעט אויף דער וועלט און האָב שוין נישט געהאט קיין אינטערעס נאָר צו דער יידישער ליריק. וואָס מער די שלעק זענען געפאַלן אויף די יידישע קעפּ, אלץ מער האָב איך זיך פאַרטיפט ליידנשאַפטלעך אין דער ארבעט פון מאַניפעסטירן דאָס תמידיקע יידישע עקזיסטענץ אויפן געביט פון דער אייביקער קונסט. די ליסטע פון יידישע פּאָעטן וואָס איך האָב איבערזעצט איז אויסגעוואַקסן צו 40 און די צאָל פון די געדיכטן צו א 120״.

איז עס נישט אויסעראָרדנטלעך? אין מיטן פון א קאָנטינענט אן אויפגעטרייסלטן פון אן עקספּלאָזיע פון שנאה און פון טויטנדיקע באָמבעס, אין א צייט ווען די מאָרד־באַנען האָבן טעגלעך אויסגעלאָדן טאָג און נאַכט די מענטשלעכע לאַדונגען אויפן וואָקזאַל פון אוישוויץ, האָט א מענטש, וועמענס לעבן ס'האָט ממש געהאָנגען אויף א האָר, געפונען דאָס געדולד און גייסטיקן גלייכגעוויכט, וואָס איז אבסאָלוט נייטיק צו קאָנען איבערלעבן, אין ליריזם. פּאָעזיע ווי א רפואה קעגן דער טרויעריקייט, אן אנטידאָט פון פחד. פּאָעזיע ווי א פּרינציפּ פון אויפלעבן! איז עס נישט אויסעראָרדנטלעך?

איך האָב פאַר מיר דעם טאָגבוך פון עמיל דאָריאַן, איך האָב פאַר מיר די צוויי גראָבע העפטן, וואָס אנטהאַלטן די פּאָעטישע אַנטאָלאָגיע, וועלכע דער איבערזעצער האָט אָנגערופן — סימבאָליש, בפרט פאַר דעם שוידערלעכן יאָר 1941 „יידיש זינגט״.

ס'געפינט זיך דאָ, איבערזעצט אין א שיינער רומענישער שפּראַך, די בעסטע פּאָעמען פון ביאַליק און גראָפּער, פון לייוויק און מאַנגער, יהואש און פעפער און פיל אנדערע, פיל אָנגעזעענע פּאָעטן. די פּערזן זענען געשליפן געוואָרן נישט אין שעהן פון מנוחה און געדולדיקייט, נאָר אין מאָמענטן פון דער העכסטער געשפּאַנטקייט, אין צייטן ווען די נעכט זענען געווען איבערגעלאָדן מיט פחד און די טעג מיט שווערע בשורות. אין יענע נעכט און אין יענע טעג האָט א פּאָעט־מענטש געפונען דעם איבערראַשנדיקן אנטידאָט אנטקעגן דעם מיאוסן, קעגן דער צעשטערערישער שנאה, דער טויט־מורא, וועלכע האָט דעמאָלט געהאט טויזנט אויסזען און נעמען. אָט דער פאַקט זעט מיר אויס אזוי אויסעראָרדנטלעך אז ווען איך זאָל אים נישט האָבן פאַר מיר אויף מיין ארבעטס־טיש, וואָלט איך כמעט נישט געקאָנט גלויבן אין דער ווירקלעכקייט פון אָט די העפטן. אָט פאַרוואָס, נעבן אן אנדערן באַרימטן טאָגבוך, פון דעם אמסטערדאַמער מאַרטירער־מיידל, נעבן אזוי פיל אנדערע הייליקע רעליקוועס פון דער שואה, שטעלן מיט זיך פאָר אָט די העפטן א גלענצנדיקע מאַניפעסטירונג פון א גלויבן אין מענטש און אין דער מענטשהייט, א רעהאַביליטירן פונעם לעבן מיט דעם שענסטן וואָס עס פאַרמאָגט.

וויקטאָר רוסו

צום געזעגענען

(דערציילונג, פון דער סעריע „מיט דער געלער אָרעמבאַנד״)

ס'איז באַוואוסט. איינע פון די מיטלען אויסצומאַטערן זענען געווען די אַפּעלן, וואָס מ'פלעג מאַכן אין די ארבעטס צי קאָנצענטראַציע־לאַגערס. דער וואָס האָט עס נישט מיטגעמאַכט קאָן עס אפשר נישט פאַרשטיין. וואָס איז עס אזוי שווער, צו שטיין אין דער ריי ביז מ'ציילט איבער די מענטשן? דער חשבון שטימט נישט און מ'ציילט נאָך איין מאָל און נאָך איין מאָל. צום סוף — ווי שווער ס'קומט דער סוף!— ראַפּאָרטירט מען די צאָל. דערנאָך גייט מען עסן. אין דער פרי, דעם אָנבייסן, און אויף דער נאַכט, דעם נאַכטמאָל. מיט דעם ענדיקט זיך געוויינטלעך דער אַפּעל.

געוויינטלעך, אָבער אז מ'האָט עפּעס מודיע צו זיין, טוט מען עס ביים אַפּעל. אָבער וועמען אינטערעסירן די מודעות? מ'קאָן זיי שוין אויסנווייניק: „פון היינט אָן טאָר מען נישט... קיינער טאָר נישט... ס'איז פאַרבאָטן צו...״

אלע מודעות האָבן דעם זעלבן אינהאַלט: מ'טאָר נישט. גאָרנישט טאָר מען נישט, אפילו עטעמען.

דאָס מאָל האָט מען פאַרגעלייענט א מודעה, וואָס האָט דווקא יאָ געקאָנט אינטערעסירן. ביים היינטיקן אָוונט־אַפּעל האָט מען פאַרגעלייענט א ליסטע מיט נעמען פון אן ערך דרייסיק ארבעטס־דינסטלער, וואָס מ'לאָזט זיי פריי אויף פינעף טעג, כדי זיי זאָלן זיך קאָנען גיין געזעגענען מיט זייערע משפּחות און גלייכצייטיק זיך מיטנעמען וואַרעמע ווינטער־מלבושים, איידער מ'גייט ארויס אויפן פראָנט...

די וואָס האָבן באַקומען דעם אורלויב זענען אזוי מבולבל געוואָרן אז זיי האָבן א ווייל זיך פאַרלוירן און נישט געוואוסט וואָס פריער צו טון. נישטאָמאָל איינער איז שוין נישט געגאַנגען צום נאַכטמאָל. ווער דאַרף עסן אין אזא מאָמענט? טייל זענען גיך געלאָפן אין דער שטאַל אריין, וואו זיי זענען געווען איינקוואַרטירט, כדי זיך צונויפצופּאַקן די „זיבן זאַכן״: שמוציקע וועש, די ראַזיר־מכשירים, מלבושים וואָס מ'דאַרף זיי פאַרנייען דאָ און דאָרט, וואו זיי האָבן זיך צעטרענט אָדער צעריסן. טייל זענען געלאָפן גראָד צו דער באַן. אזוי ווי זיי זענען געווען ביים אַפּעל און זיך נישט מיטגענומען גאָרנישט. מ'האָט זיך געאיילט, ווייל די צייט שטייט נישט. די צייט, די פינעף טעג, האָבן זיך דאָך שוין אָנגעהויבן. דער היינטיקער טאָג, דאָנערשטיק, וואָס איז שוין כמעט אדורך (ס'איז דאָך שוין דער אָוונט־אַפּעל!) איז דאָך אויך פאַררעכנט פאַר א טאָג, איז אז מען וועט נישט דערכאַפּן דעם צוג וואָס פאָרט איצט, אין אָוונט, אוועק קיין דעבּרעצין, און פון דאָרט יענעם וואָס פאָרט קיין סיגעט — איז דאָך די גאַנצע טירחא אן ארויסגעוואָרפענע, ווייל ביז מאָרגן אָוונט איז דאָך שוין קיין אנדערער צוג נישטאָ. איז נישט נאָר וואָס מ'וועט נישט האָבן קיין צייט צו פאַרברענגען אין דער היים מיט דער משפּחה קיין האַלבן טאָג נישט. נאָר ס'איז מער ווי זיכער אז מ'וועט נישט קענען קומען צוריק צו דער צייט. און אָנגעזאָגט האָט מען, אז ווער ס'וועט זיך נישט צוריקקערן צו דער צייט, דאָס הייסט דעם פינפטן טאָג, זונטיק, אין דער פרי, צום אַפּעל, דער וועט געמשפּט ווערן ווי א דעזערטיר און קאָן פאַראורטיילט ווערן צום טויט.

הייסט עס, אז בסך־הכל זענען עס דריי טעג מיט צוויי נעכט. אין דער צייט דאַרף מען פאָרן מיט צוויי באַנען הין און צוריק און מאַכן עטלעכע צענדליק קילאָמעטער צופוס, אויב מ'וויל אָנקומען צו דער צייט.

איז אָט פאַר וואָס די אומגליקלעכע „גליקלעכע״ ארבעטס־דינסטלער, וואָס האָבן באַקומען דעם אורלויב, זענען ארומגעלאָפן ווי פאַרסמטע מייז.

צווישן די גליקלעכע, וואָס האָבן באַקומען דעם אורלויב אין דער ערשטער סעריע האָט זיך געפונען אויך פישל וואָלקאָוויטש, א יונגערמאַן פון ביטשקעוו. ווען ער האָט דערהערט זיין נאָמען פאַרלייענען האָט ער זיך פאַרלוירן און נישט געהאט קיין מאַכט צוצוגיין נעמען דאָס אורלויב־צעטל. הגם ער איז געווען א שפּאָרטלער, א מענטש א גבר, האָט ער זיך אָבער פאַרלוירן צום געדאַנק אז ער וועט זען זיין שיינע פרוי און זיינע דריי קינדערלעך.

ער האָט זיך גאָרנישט מיטגענומען, נאָר תיכף געלאָפן צו דער באַן, איין געדאַנק האָט אים געמאַטערט: ער זאָל צייט האָבן עפּעס קויפן א מתנה פאַר די קינדערלעך, ווען ער וועט אָנקומען קיין דעבּרעצין, און צווישן איין צוג און צווייטן זאָל ער קאָנען עפּעס קויפן. ער וועט דאָך נישט אָנקומען אהיים מיט די ליידיקע הענט?!

אומזיסט איז אָבער געווען זיין איילן זיך, ווייל דער באַן, וואָס ער דאַרף נעמען אין דעבּרעצין כדי צו פאָרן קיין סיגעט, האָט פאַרשפּעטיקט, אזוי אז אים זענען פאַרבליבן גאַנצע דריי שעה צו ציטערן אין קאַלטן וואַרט־זאַל אָבער צו קויפן עפּעס, כאָטש צוקערלעך, פאַר זיינע קינדערלעך האָט ער דאָך נישט אויסגעפירט. וואו זאָל ער איצט, אין די נאַכטשעהן קויפן עפּעס?

איז ער געזעסן, איינגעקאָרטשעט, אין א ווינקל פונעם קופּע און געדרימלט. האַלב געדרימלט און האַלב פאַרטיפט אין זיינע מחשבות: ער האָט געזען אז זיין חבר, וועלכער האָט אויך געדאַרפט נעמען דעם זעלבן צוג, כדי צו פאָרן אהיים קיין סיגעט, האָט גאָר גענומען אן אַנדערן באַן, וואָס פאָרט אין א קעגנגעזעצטער ריכטונג. מסתמא קיין בודאַפּעסט. קודם האָט ער געמיינט אז יענער האָט זיך טועה געווען און האָט אים נאָכגערופן. אָבער אז יענער האָט אים מיט א שמייכל א ווינק געטון, ווי איינער רעדט: ער ווייסט וואָס ער טוט, האָט ער שוין פאַרשטאַנען אז מער וועלן זיי זיך נישט באַגעגענען אין דעם צוואַנגס־ארבעטס־באַטאַליאָן...

טראַכטנדיק, פאָרנדיק, האָט ער זיך משער געווען אז יענער וועט זיך מער שוין נישט מעלדן ביים ארבעטס־באַטאַליאָן. ער וועט זיך אויסבאַהאַלטן אין בודאַפּעסט, א גרויסע שטאָט, וועט ער זיך דאָרט פאַרלירן...

ערשט איצט האָט ער זיך דערמאָנט, אז ער האָט נישט געזען ביי אים אויפן אָרעם די געלע באַנד מיטן נומער פונעם ארבעטס־באַטאַליאָן.

יאָ, ער האָט עוקר געווען. גוט האָט ער געטון. א מענטש מוז פּראָבירן זיך ארויס צו ראַטעווען פונעם גיהנום. אָבער ער? ער קאָן וועגן אזעלכן נישטאָמאָל טראַכטן. ער האָט א ווייב מיט דריי קינדער. ער מוז זיך מעלדן צו דער באַשטימטער צייט. ווען ער וואָלט עוקר געווען, וואָלט מען גענומען פייניקן זיין פרוי מיט די קינדער. ניין, ער קאָן זיך אין אזעלכע אַוואַנטורעס נישט אריינלאָזן...

אזוי האָט ער איינגעדרימלט, און זייענדיק מיד פון דער שווערער ארבעט איז ער פאַרזונקען אין א טיפן שלאָף, בעת דער באַן האָט אים איינגעוויגט מיט זיין טרייסלען. ער האָט זיך צוגעוואוינט אויך צום געפילדער פון די וואָס זענען אָפּגעשטיגן אונטערוועגנס, פון די וואָס זענען אויפגעשטיגן אויף די פאַרשידענע שטאַציעס פון די אונגאַרישע שטעטלעך.

— — — — — — — — — — — — — — —

...זיין פרוי האָט זיך איינגעהילט מיטן שיינעם מוסלין־זיידענעם טיכל און ארומגענומען דריי מאָל די פלעמלעך פון די ליכט וואָס זי האָט נאָר וואָס אָנגעצונדן לכבוד שבת און געשעפּטשעט מיט אירע שיינע ליפּן: ברוך־הוא וברוך שמו!... דריי מאָל האָט זי אזוי ארומגענומען די ליכטלעך און דערנאָך פאַרדעקט מיט אירע שיינע ווייסע הענט, לאַנגע פינגער, דאָס שיינענדיקע געזיכט און געשעפּטשעט דעם יהי רצון פון ליכט־בענטשן...

אין דעם מאָמענט האָט ער פאַרגעסן פונעם ארבעטס־באַטאַליאָן, ער האָט פאַרגעסן פון דער מלחמה. ער האָט פאַרגעסן אין די יידן־געזעצן אין די געלע אָרעמבענדער, און אויך אפילו אין די זאָרגן אז בעת ער איז אין ארבעטס־באַטאַליאָן האָבן זיינע ווייב און קינדער נישט קיין פּרנסה, אז אירע עלטערן וואָס דאַרפן איר ארויסהעלפן האָבן אויך נישט זייער פיל. און דאָך — איז ער גליקלעך. די צופרידנקייט צעגייט זיך אין זיין נפש, ווי א וואַרעמער גלעט איבער זיין פּנים... אלץ זינגט אין אים א שיר מזמור לתודה, וואָס ער האָט זוכה געווען זיך צו זען מיט זיין משפּחה... איז גייט ער צו, אויף די שפּיץ פינגער, ער זאָל חלילה זי נישט שטערן פון אירע מחשבות די הייליקע, בעת זי איז פאַרטיפט אין איר תפילה ביי די ליכט־בענטשן, און בויגט זיך צו צו איר, טוט איר לייכט א קוש איבערן קאָפּ, איבער איר שיינעם טיכל, וואָס ער האָט איר געבראַכט א מתנה, ווען ער איז אהיימגעקומען...

...אוי! וואָס איז געשען?! בעת ער האָט זיך צוגעבויגן זי צו קושן, איז ער אומגעפאַלן.

וואו איז ער? דאָ גאָר?!... מ'האָט אים אויפגעוועקט פון זיין זיסן חלום, אז ער איז שוין אָנגעקומען קיין סיגעט. ער דאַרף גיך אָפּשטייגן...

מיט א שווער געמיט איז ער אַראָפּ פונעם וואַגאָן, אין וועלכן ער האָט אזוי זיס געחלומט, און פאַרגעסן אויף עטלעכע מינוט (סיי וואָס פאַר א חלום דויערט נישט מער ווי עטלעכע מינוט!) פון זיינע אומגליקן. אָבער ווי, ווי אכזריותדיק ס'איז די ווירקלעכקייט!

(סוף אויף זייט 10)

וואָלף טאַמבור

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

★ דערשיינט צוויי מאָל אין חודש — 1.1.1974 — בוקורעשט ★

די פיר קשיות פון חנוכה

געפרעגט דעם רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א

אן אלטער יידישער מנהג איז, אז די יונגע זאָלן פרעגן די עלטערע פיר קשיות ביים פסח־דיקן סדר. „מה נשתנה״. מיט וואָס איז פאַרענדערט אָט די נאַכט פון די אַנדערע נעכט פון א גאַנץ יאָר?. אין דער לייט־מאָטיוו פון די קשיות אויף וועלכע מ'דאַרף ענטפערן קורץ און שאַרף, דעם תמצית פון דעם יום־טוב.

מיר האָבן זיך דערלויבט צו ניצן דעם מנהג, איצט ווען מיר מאַכן דעם סך־הכל פון די פייערלעכקייטן פון חנוכה תשל"ד, אין אונדזערע קהילות פון רומעניע. מיר האָבן זיך געוואַנדן צום גייסטיקן מנהיג אונדזערן, וועלכער האָט ווי בייגעקומען די געזעצן פון חלל, זייענדיק אַנוועזנדיק אין צענדליקער קהילות. במשך דעם יום־טוב. אַזוי אַז כמעט „לית אתר פנוי מיניה״... אַז ער זאָל אונדז ענטפערן אויף אונדזערע פיר קשיות.

1). דערלויבט מיר אָנצוהויבן מיט א פערזענלעכער פראַגע: איר זענט איצט נאָך א נסיעה איבערן לאַנד. וואו איר האָט באַזוכט 26 קהילות אין משך פון 10 טעג און נאָך 36 דרשות (כנגד ל"ו נרות) און נאָך א פּראָגראַם פון אויסשעפּלעכער טעטיקייט. ווי פילט איר אייך?

— דער נס־חנוכה איז א פאַרלייקענונג צום באַגריף פון „אויסשעפּלעכקייט״ וועגן וועלכן איר האָט דערמאָנט. דער גותר קנקנים. „דאָס איבערגעבליבענע ביסל בוימל״, וואָס ס'איז געווען נאָר אויף איין נאַכט, האָט געמוזט דערגרייכן אויף אַכט נעכט. דאָס באַזוכן אונדזערע קהילות קדושות אויף היי־יאָר חנוכה, האָט אונדז געגעבן דאָס געפיל אַז מיר צינדן אָן די מנורה וואָס דאַרף לייכטן, און מיר טאָ'ן נישט טראַכטן וועגן מאַנגל אין ענערגיע. מיר זענען באמת דאָ ביי אונדז זייער ווינציקע וואָס האָבן די אויפגאַבע פונעם „שמש״, „וואָס צינדט אָן״, אָבער אויף דעם גייסטיקן געביט, איז גענוג אויך א פונק. נר לאחד, נר למאה, דאָס ליכט וואָס צינדט אָן ווערט נישט פאַרלאָרן געגאַנגען, נאָר שאַפט א גייסטיקע קייט־רעאַקציע. בכן מיט וויפל מיר זענען ווינציקער, מיט אַזוי פיל איז אונדזער אחריות גרעסער און מיט אַזוי פיל מער ווערן געשאַפן די באַדינגונגען אין וועלכע ס'מוז געשען דער נס.

2). פאַר וואָס האָט איר אויסגעוויילט דווקא דעם יום־טוב חנוכה, כדי צו באַזוכן די קהילות פון דער פּראָווינץ? מיר האָבן דאָך אין אונדזער לוח אויך אַנדערע יום־טובים...?

— אין די אַנדערע יום־טובדיקע טעג טאָר מען נישט אַרומפאָרן. דאָס וואָס מיר קענען טון נאָר חנוכה. און דערנאָך, די ליכטלעך פון אָט דעם יום־טוב זענען אַזוי באַדייטונגספול, וואָס שייך דעם גורל פון יהדות, אַזוי אַז ס'זענען נישט נייטיק קיין פיל רעטאָריק כדי צו דערגרייכן צו דער יידישער נשמה.

3). חנוכה האָט אַכט טעג. איר האָט געפייערט גאַנצע צען טעג. מיט וואָס דערקלערט זיך די פאַרלענגערונג?

— זעט איר, איך בין אָפט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. דאָרט ווערט חנוכה אויסגעניצט פון דער גרויסער אָרגאַניזאַציע „יונייטעד דזשויש אַפּיל״ ווי א געלעגנהייט צונויפצוזאַמלען פון פאָנדן. יידישע צרות און יידישע נויט איז גרויס אויף דער גאָרער וועלט און כדי צו קאָנען פאַרטיילן הילף דאַרף מען אויך צונויפזאַמלען. אין דעם האָבן מיר יידן נאָך נישט אַנטדעקט דעם נס חנוכה, אַז פון ווינציק זאָל ווערן א סך. פאַר פיל באַדערפענישן דאַרף מען פיל מיטלען. אין זאַל אין וועלכן ס'ווערט אָרגאַניזירט דער „חנוכה־פעסטיוואַל״, מעדיסן סקווער גאַרדען, איז ביכולת אויפצונעמען 25000 מענטשן דאָס איז אָבער ווייט פון צו זיין גענוג פאַר די דריי מיליאָן יידן פון ניו־יאָרק. מיט זייער פּראַקטישן חוש האָבן זיי געטראָפן א געלונגען פּאָרטל. חנוכה הייבט זיך אָן אין ניו־יאָרק אין נאָוועמבער און ס'ענדיקט זיך אין פעברואַר. אַזוי נעמט מען אויף אַלע יידן פון דער שטאָט.

מיר האָבן נישט געטראָפן אַזאַ געלונגענעם אויסוועג, אָבער מיר האָבן זיך דערלויבט צו פייערן דעם יום־טוב און אויך צוגעבן אסרו־חג נאָך א זאת־חנוכה, כדי אַריינצוברענגען ליכט אין וואָס מער יידישע קהילות.

4). וועלכע זענען לויט אייער מיינונג די רעזולטאַטן פון אָט דעם „מאַראַטאָן״?

— אין די חנוכה־טעג איז באמת די רייד וועגן דער קאָנפראָנטאַציע צווישן העלעניזם און יהדות. אָבער דאָך מיין איך איז דער באַגריף „מאַראַטאָן״ נישט צוגעפּאַסט. מאַראַטאָן דערמאָנט א פיזישע דערגרייכונג. דאָס מיינט אַנטוויקלען פון קראַפט, א שטייגנדיקע באַמיאונג און צום סוף א פאַרלייכטערטס אָפּאָטעמען. אין אונדזער פאַל געשעעט עס דווקא להיפך. די אַכט (אָדער צען) פייערלעכע טעג האָבן טאַקע געקאָסט מי די אַלע וואָס האָבן מיטגעווירקט פאַרן גוטן פאַרלויף פון די פייערלעכקייטן (דאָ ווילט זיך אונטערשטרייכן די פאַרדינסטן פון מיין נאָענטן מיטאַרבעטער, דער גענעראַל־סעקרעטאַר פון דער פעדעראַציע פון די יידיש קהילות, עמיל שעכטער, וועלכער האָט מיט קאָמפּעטענץ און אומדערמידלעך אָרגאַניזירט אַלע חנוכה פייערלעכקייטן ווי אויך דניאל סעגאַל, הרב ד"ר ערנעסט ניימאַן און וויקטאָר רוסו. וועלכע האָבן אין פאַרשידענע קהילות זיך באַטייליקט אין די פייערלעכקייטן און גערעדט וועגן דער באַדייטונג פון דעם יום־טוב). אָבער זיי זענען נישט קיין פינאַל. נאָר אַן אָנהייב. ביי דער פייערונג פון כאָראַל־טעמפּל פון בוקאַרעשט האָט דער חזן זשוקאָווסקי אָנגעצונדן די חנוכה־ליכט אין דער גרויסער מנורה פונעם טעמפּל. פון מיין אָרט, וואו איך בין געזעסן האָט זיך מיר געדאַכט אַז איין ליכטל האָט זיך נישט אָנגעצונדן. ווען איך האָב דערויף אויפמערקזאַם געמאַכט, האָט ער מיר געענטפערט: „עס ברענט השובער רב הכולל, עס ברענט נאָר עס זעט זיך נישט״... ווען איך זאָל סינטעטיזירן די רעזולטאַטן, וואָלט איך געקאָנט באַניצן דעם ענטפער פונעם חזן. די מנורה ברענט אין דער יידישער נשמה אויך א גאַנץ יאָר, נאָר ביי טייל פון זיי „זעט עס זיך נישט אָן״. חנוכה געלונגט עס אַז ס'זאָל אויפפלאַקערן אויך ביי זיי, ס'זאָל זיך יאָ אָנזען...

איך וואָלט נאָך געוואָלט צוגעבן אַן אַלט יידיש ווערטל. „צו זינגען און צו זאָגן״ האָט זיך באַוויזן אויך דאָס מאָל. דער פאַרדינסט איז נישט נאָר פון „צו זאָגן״. פון די רעדנער וואָס האָבן אין זייערע רעדעס אַרויסגעהויבן די וויכטיקייט און די סימבאָלן פון חנוכה, נאָר אויך פון „צו זינגען״. פון די תלמוד־תורה כאָרן אָנגעפירט פון מייסטער חיים שוואַרצמאַן, אהרן שוואַרץ און ק. נעגולעסקו און די חזנים זשוקאָווסקי און האַרניק וועלכע האָבן אויפגעלעבט די יידישע נשמה מיט די וואונדערבאַרע טראַדיציאָנעלע חנוכה־לידער.

אַלע, די רעדנער און אויך די זינגער, פאַרשטייער פון בתי־כנסת און קהילות, תלמידים און מלמדים פון די תלמוד־תורה, אַלע וואָס האָבן זיך באַמיט אַז די מנורה זאָל לייכטן אין איר פולער שיין. גיב איך מיין דאַנקבאַרע ברכה.

די גענעראַל־פאַרזאַמלונגען אין די קהילות

ווי מיר האָבן שוין איבערגעגעבן אין אונדזער פאַריקן נומער, זענען די יידישע קהילות צוגעטרעטן אויסצופירן דעם באַשלוס פון דעם אָנפירער־קאָמיטעט פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות בנוגע דעם אָרגאַניזירן די גענעראַל־פאַרזאַמלונגען און דאָס פאָרמירן פון די לאָקאַלע קהילה־קאָמיטעטן. די פאַרזאַמלונגען כאַראַקטעריזירן זיך מיט דער גרויסער באַטייליקונג פון די קהילה־מיטגלידער, וועלכע דריקן אויס זייער אינטערעס צו דער קהלה, זייער גרייטקייט זיך צו באַטייליקן אין די קהילה־ענינים.

אין היינטיקן נומער פאַרעפנטלעכן מיר א באַריכט וועגן אופן וויאַזוי ס'זענען פאָרגעקומען די פאַרזאַמלונגען אין צוויי קהילות פון טראַנסילוואַניע.

סיביו: זאָרג פאַר די קהילה־אינסטיטוציעס

אין אָט דער שיינער טראַנסילוואַנישער שטאָט איז פאַראַן א יידישע קהילה, וואָס איז נישט פון קיין גרויסער צאָל, אָבער איז גוט אָרגאַניזירט און געטריי אונדזער אַלטער טראַדיציע. דאָס איז בולט אונטערגעשטראָכן געוואָרן ווי א וויכטיקע דערפרייענדיקע דערשיינונג, מיט דער געלעגנהייט פון דער גענעראַל־פאַרזאַמלונג, וואָס איז פאָרגעקומען אין דער פרי פונעם 9־טן דעצעמבער ד.י. דער אָנפירער־קאָמיטעט פון דער פעדעראַציע איז געווען פאָרטרעטן דורך עמיל שעכטער, דער גענעראַל־סעקרעטאַר און דר. ערנסט ניימאַן, דער רב פון טימישאָאַרער קהילה.

קאָנסטאַטירנדיק אַז העכער 75 פּראָצענט פון די קהילה־ביישטייערער זענען אָנוועזנדיק, האָט משה וועג דערקלערט די פאַרזאַמלונג דערעפנט.

משה געוואַלב האָט געלייענט דעם באַריכט פאַרן יאָר 1973. ס'איז אונטערגעשטראָכן געוואָרן די איבערגעגעבנקייט פון די מיטגלידער לגבי דער קהילה (כמעט אַלע ראש־המשפחה זענען ביישטייערער!). ווי אויך די זאָרג פון דער קהילה פאַר אירע רעליגיעזע מוסדות, פאַר די רעליגיעזע באַדערפענישן פון די מיטגלידער. אַזוי למשל, פאַרזאָרגט די קהילה סיסטעמאַטיש כשר פלייש און אַנדערע כשרע שפּייזן (מצות, כשרן ווײַן א.א.), האַלט אין אָרדענונג די צוויי בית־עלמין. במשך דעם יאָר 1973 איז פאַרענדיקט געוואָרן דאָס רענאָווירן דעם טעמפּל און ס'איז אַרומגעצוימט געוואָרן איינער פון די בית־עלמין, אַרבעטן וואָס האָבן געקאָסט אַן ערך פון 150 טויזנט ליי. פאַרשטייט זיך אַז דאָס וואָלט געווען נישט געקאָנט פאַרווירקלעכט ווערן אָן דער פינאַנציעלער הילף מצד דער פעדעראַציע.

אויך אין דער קהילה ווערט גוט אָנגעווען די טעטיקייט פון דער סאָציאַלער הילף פאַר די זקנים, קראַנקע און די אָן פאַמיליעס. א צאָל פון 29 מענטשן באַקומען שטענדיקע הילף — אין געלט, שפּייזן, מלבושים, מעדיקאַמענטן.

אין זייערע רעדעס האָבן עמיל שעכטער און הרב דר. ערנסט ניימאַן פאַרגעשטעלט פאַרשיידענע אַספּעקטן פון דער טעטיקייט פון דער פעדעראַציע. זייענדיק אויסגעהערט מיט גרויס אינטערעס דורך די אָנוועזנדיקע.

דערנאָך זענען פאָרגעקומען די דעבאַטן, אין וועלכע ס'האָבן זיך באַטייליקט: אויגען גרינהוס, דר. ווילהעלם ניימאַן, מיהאַי ראָזענפעלד, משה גאָלדשטיין, דר. פערדינאַנד קלעפּנער, אַלכסנדר בראַנדווײַן און פרוי יוליאַנא האַלבערט און אורעליאַ מאַרער. די רעדנער האָבן אָפּגעשאַצט די טעטיקייט פון ביז איצט און האָבן אויסגעדריקט זייער האָפענונג אַז דער קאָמיטעט וואָס וועט אויסגעוויילט ווערן וועט פאַרזעצן אויך להבא און מיט נאָך מער פלייס.

דערנאָך איז אויסגעוויילט געוואָרן דער קהילה־קאָמיטעט: דר. פערדינאַנד קלעפּנער, משה וועג, משה געוואַלב, דר. ווילהעלם ניימאַן, הערמאַן פישער, עדוואַרד ראָזענפעלד, אורעליאַ מאַרער.

מעדיאַש: אַלע קהילה־מיטגלידער זענען ביישטייערער

דעם זעלבן נאָך מיטאָג איז פאָרגעקומען די גענעראַל־פאַרזאַמלונג פון די מיטגלידער פון דער קהילה אין מעדיאַש. אויך דאָ באַווייזן די מיטגלידער אַן אײַנדרוקספולע געטריישאַפט צו דער קהילה: ס'איז גענוג אָנצואווייזן אַז אַלע מיטגלידער זענען ביישטייערער פון דער קהילה. איז דעריבער נישט קיין וואונדער וואָס די אָנוועזנהייט אין דער פאַרזאַמלונג איז געווען כמעט א הונדערט־פּראָצענטיקע.

אויך דאָ איז דער אָנפירער־קאָמיטעט פון דער פעדעראַציע געווען פאָרטרעטן דורך עמיל שעכטער און הרב דר. ערנסט ניימאַן.

דער באַריכט פאַרן יאָר 1973 איז אָפּגעגעבן געוואָרן פון טיבעריו איזשאַק.

במשך דער צייט האָבן די קהילה־מיטגלידער געהאַט די פרייד צו זען רענאָווירט דעם טעמפּל, וואָס האָט אָרגעקאָסט העכער 150.000 ליי. ס'איז אויך רענאָווירט געוואָרן דער בנין אין וועלכן ס'געפינט זיך די קהילה, ווי אויך די מקווה, וואָס האָט אָפּגעקאָסט העכער 100.000 ליי. די פאָנדן זענען געדעקט געוואָרן דורך דער פעדעראַציע, וואָס באַווייזט קאָנקרעט די זאָרג פון דער אָנפירערשאַפט לגבי אַלע קהילות, סיי גרעסערע סיי קלענערע.

די קהילה באַזאָרגט די מיטגלידער מיט כשרע שפּייזן, מיט מצות אויף פסח און אַלעס וואָס ס'איז נייטיק אויף פסח און אויך א גאַנץ יאָר. א צאָל פון 28 מיטגלידער ווערן שטענדיק אַרויסגעהאָלפן דורך דער פעדעראַציע.

אין זייער רעדעס האָבן עמיל שעכטער און דר. ערנסט ניימאַן בריית פאַרגעשטעלט די טעטיקייט פון דער פעדעראַציע.

אין די דעבאַטן האָבן זיך באַטייליקט: טאָביאַש מאַרקאָוויטש, מענדל לעבעל, אַלעקס. הערטי, ערנעסט לעווי, נתן ווײַדנפעלד, אַדאַלבערט פאַרקאַש, העגרי סעגאַל און אַנאַ מויסע. די דעבאַטן האָבן געהאַט א באַזונדער קאָנסטרוקטיוון כאַראַקטער, מאַכנדיק אָפּשאַצונגען איבער דער ביז איצטיקער טעטיקייט, ווי אויך ווערטפולע פאָרשלאָגן פאַר דער צוקונפט.

דערנאָך האָט מען אויסגעוויילט דעם קהילה־קאָמיטעט פון די פאָלגנדיקע: דעזידעריו לעווי, ערנסט לעווי, זאָלטאַן קליין, אינג. טיבעריו איזשאַק און רודאָלף אַדלער. אינעם קאָמיטעט איז אויך אַריין שמואל עלזער, דער סעקרעטאַר.

* *

די גענעראַל־פאַרזאַמלונגען האָבן אויסגעדריקט וואַרעמע דאַנקבאַרקייט און א רעספּעקטפולע ערונג צום רב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א, פּרעזידענט פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע. מיט גרויק באַגייסטערונג איז אָנגענומען געוואָרן דער באַשלוס צו שיקן פאַר אונדזער גייסטיקן מנהיג א טעלעגראַפישע באַגריסונג, אין דעם זין.

צום געזעגענען

(סוף פון זייט 9)

מיט שווערע טריט איז ער אויסגעשטיגן פונעם באַן און געבליבן א ווײַלע אומבאַשלאָסן: וואוהין זאָל ער זיך לאָזן? מיטן באַנוועג, דערלענג די שינעס, קאָן ער איבערהאַקן דעם וועג און אָנקומען צופיס קיין ביטשקעוו. ער וואָלט אַזוי אײַנגעשפּאָרט א שטיק וועג. אָבער די סכנה איז נישט קיין קליינע מ'קאָן אים דערפאַר באַשטראָפן. מ'טאָר נישט גיין אויפן באַנוועג. און נישט אַזוי די שטראָף ווי די סכנה, ווען מ'כאַפּט א ייד, אין די צייטן, מיט סיי וואָס פאַר א קליינעקייט, איז נישט נאָר וואָס מ'באַשטראָפט אים, נאָר מ'שלעפּט אים אַרום, מ'פּייניקט מיט דערנידעריקונגען און באַליידיקונגען — און ער פאַרלירט צייט.

צייט, דאָס איז אַצינד דאָס טייערסטע. היינט איז פרייטיק און מאָרגן, שבת נאָכמיטאָג, דאַרף ער זיך שוין לאָזן אין וועג אַריין. איז אים געבליבן נישט מער ווי א דרייסיק שעה צו פאַרברענגען מיט זיין משפּחה.

וויפל נעכט האָט ער נישט געשלאָפן און געטראַכט צו זיין פרוי, וועלכע ער האָט איבערגעלאָזט מיט דריי קליינע קינדער, און ווער ווייסט צי ער וועט זיי נאָך זען אַמאָל?!

אַצינד וועט ער זי זען, פאַרברענגען מיט איר איין שבת. איין שבת. איין שבת — דערנאָך וועט ער אַוועק אויפן פראָנט, אין דער אוקראַיינע.

ער איז נאָך נישט אָנגעקומען אַהיים און זיין האַרץ האָט אים שוין אָנגעהויבן שלאָגן האַסטיק, ווי מיט האַמערס, וואָס האָבן זיך צעלאָזט מעכאַניש, געטריבן מיט אַן אומגעצוימטער קראַפט.

די פיס האָבן אים מעכאַניש געטראָגן, גלייך ער וואָלט נישטאַמאָל אָנגערירט די ערד, נאָר געפלויגן, געפלויגן, אונטערגעטראָגן פון בענקעניש...

איידער ער איז צוגעקומען נענטער צו דער היים, האָט ער דערזען זיין שוועגערין, וועלכע איז געווען אין הויף מיט א בראָך האָלץ אין די הענט. אָבער אַזוי ווי זי האָט אים דערזען האָט זי אַרויסגעלאָזט דאָס האָלץ און זי האָט צוזאַמענגעבראָכן די הענט:

— דו ביסט גאָר דאָ?!

ער האָט נישט געקאָנט אַרויסרעדן קיין וואָרט, נאָר געשפּאָנט גיכער, ער זאָל אַריין אין שטוב.

ערשט דאָ האָט ער זיך דערוואוסט, אַז רחל, זיין פרוי איז נעכטן אַוונט אַוועקגעפאָרן צו אים...

ווען ער האָט צוריק מיט א וואָך געשריבן אַז זיי גרייטן זיך אַרויס צו גיין אויפן פראָנט, האָט זי זיך באַשלאָסן צו פאָרן צו אים, מיט אים זיך צו געזעגענען, צו זען אים כאָטש נאָך איין מאָל...

איז ער דאָ — און זי איז דאָרט...

די וואָך פון חנוכה תשל״ד

חנוכה תשל״ד, געפייערט אין פולשטענדי־קער פרייהייט און מיט דער באטייליקונג פון אלע קהילה־מיטגלידער פונעם לאנד, וויאזוי וואָלטן מיר עס געקאָנט באשרייבן? נאָר דער וואָס האָט ארומגעקלעטערט, אומדערמי־דלעך, איבער אלע אונדזערע קהילות אין דער יום־טובדיקער וואָך, נאָר דער וואָס האָט געזען ווי ס׳האָבן זיך געצינדן נאָך דער ריי די חנוכה־ליכטלעך אין די קליינע און גרויסע קהילות, נאָר דער וואָס האָט איבערגעלעבט צוזאמען מיט די קהילות די פרייד פון יום־טובדיקייט, האָט באמת פארשטאנען די באדייטונג. ווייל אין דער וואָך אין וועלכער מיר האָבן געפייערט דעם אלטן נס פון אויפלעבן די אמונה פון די אבות, דעם נס פונעם ליכטל וואָס ברענט אָן אויפהער, איז געוואָרן אין אונדזערע קהילות איינע פון די חשובסטע יום־טובים, א געלעגנהייט זיך ארויסצוזאָגן טריי צו אונדזער טראדיציע. אזוי וועט עס בלי ספק פארבלייבן אין דער געשיכטע פון אונדזערע קהילות.

מיר וויסן אז יעדע קהילה וואַרט צו געפינען אויף די זייטן פון אָט דעם נומער פון אונדזער צייטשריפט א באריכט וועגן אופן וויאזוי ס׳איז געפייערט געוואָרן חנוכה. דאָס וואַרטן איז מיט רעכט, פונקט אזוי ווי ס׳וואָלט געווען נאטירלעך אז מיר זאָלן כאָטש דערמאָנען די נעמען פון יענע וואָס האָבן זיך באמיט מיט אזוי פיל ענ־טוזיאזם פארן דערפאָלג פון די פייערונגען. ליי־דער, איז עס אָבער נישט מעגלעך, ווייל צום גליק איז זייער צאָל זייער גרויס. באדויערנ־דיק (און גלייכצייטיק פרייענדיק זיך) אז מיר האָבן נישט די מעגלעכקייט זיי צו דערמאָנען יעדנס נאָמען, שיקן מיר זיי איבער א טראדי־ציאָנעלן יישר־כוח. און מיר ווילן פרובירן איבערצוגעבן עטלעכע אויסשניטן פונעם פילם פון דער וואָך.

אין גאנצן לאנד

לויט די אָנווייזונגען פונעם רב הכולל שליט״א האָט דער אָנפירער־קאָמיטעט פון דער פעדע־ראציע באשלאָסן אויך דאָס יאָר אז די פייערלע־כע ליכטלעך זאָלן זיך אָנצינדן אין אלע אונדזערע קהילות — אין די גרויסע, אָבער אויך די קליינע זאָלן נישט אויסגעמיטן ווערן. אין דעם זין איז געמאכט געוואָרן א פראָגראם פונעם גענעראל־סעקרעטאריאט. איצט, צום שלוס פון די פייע־רונגען, האָבן מיר די באפרידיקונג צו פאר־צייכענען אז דער פראָגראם איז פולשטענדיק אויסגעפירט געוואָרן. ענערגיע, הייליקער פלייס, ברויזנדיקע התלהבות פונעם רב הכולל שליט״א איז אויך דאָס מאָל געווען דער שטויס־קראפט: אין די אכט טעג פון חנוכה, האָט ער באזוכט נישט ווייניקער פון 26 קהילות — גרויסע, מיטלע און קליינע — און האָט געהאלטן צענדליקער דרשות — אוצרות פון דברי תורה און חכמה, וואָס זענען אויסגעהערט געוואָרן מיט יראת־הכבוד. אַן אמתדיקער מאראטאָן, אָדער בעסער געזאָגט, אַן אמתדיקע מכביאדע, כדי צו ניצן א פאסנדיקערן אויסדרוק. טייל קהילות זענען באזוכט געוואָרן דורך שליחים פונעם רב הכולל שליט״א: הרב ד״ר ערנעסט ניימאן — טימי־שאָארא; דניאל סעגאל, פרעזידענט פון דער בוקארעשטער קהילה און וויקטאָר רוסו, הויפט־רעדאקטאָר פון אונדזער צייטשריפט. אויף דעם אופן און מיט דער געלעגנהייט האָט זיך רעא־ליזירט די פארבינדונג פון יעדער קהילה מיטן גרויסן יידישן פון קיבוץ רומעניע.

די אָנוועזנהייט, אין פיל קהילות, פון די חז־נים פון בוקארעשטער כאָראל־טעמפל, ווי אויך די כאָר־אנסאמבלען אין די גרעסערע קהילות האָט בייגעשטייערט צום געלונגען פון די פייער־לעכקייטן.

פרעלודיע צו די פייערונגען

דאָס יאָר האָט דער רב הכולל שליט״א אָנגע־הויבן זיין פייערונגס־נסיעה אין די קהילות פון טראנסילוואניע. אין דער ערשטער פאזע איז ער געווען באגלייט פון דער רבנית ד״ר רוזן און עמיל שעכטער, גענעראל סעקרעטאר פון דער פעדעראציע.

די ערשטע באזוכטע קהילה איז געווען **פאגא־ראש**. 9 א זייגער צופרי, דעם 19־טן דעצעמ־בער 1973 איז אונדזער גייסטיקער מנהיג אָנגע־קומען אין דער שיינער שטאָט. ביים אָנקומען איז ער אָפּגעוואַרט געוואָרן דורכן פרעזידענט פון דער קהילה, אינג׳ **אדאָלף ברוקענטאל** און די אנדערע מיטגלידער פונעם קאָמיטעט. א קינד האָט אָנגעבאָטן בלימען פאר דער רבנית ד״ר רוזן. מ. זיגלער, פון דעם אָנפירער קאָמיטעט, האָט געהאלטן א ווארעמע ברוך הבא־רעדע. דער רב הכולל שליט״א אינטערעסירט זיך וועגן דער קהילה־טעטיקייט, דערנאָך באזוכט ער דאָס בית־הכנסת. די פייערלעכע פארזאמלונג איז פאָר־געקומען אין דער קהילה־געביידע, מיט דער באטייליקונג פון כמעט אלע קהילה־מיטגלידער פון דער שטאָט.

אין דער קהילה פון **סיביו** האָט א גרויסער עולם אָפּגעוואַרט דעם רב הכולל שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן. מיט ספרי תורה אין די הענט האָבן די גבאים פון דער שיל באגעגנט דעם גייסטיקן מנהיג. אין נאָמען פון קאָמיטעט האָט באגריסט מיט א ווארעמעם ברוך־הבא ד״ר **ווילהעלם ניימאן**. די פייערלעכקייט איז פאָרגע־קומען אין דעם גרויסן טעמפל וואָס איז לעצטנס רענאָווירט געוואָרן מיט דער הילף פון דער פעדעראציע.

אויך אין דער קהילה פון **מעדיאש** האָבן די קהילה־מיטגלידער געהאט די פרייד אָפּצוואַרטן דעם רב הכולל שליט״א אין דעם רענאָווירטן טעמפל. דאָ האָט אים באגריסט דער פרעזידענט פון דער קהילה, **דעזידעריו לעווי**.

אין די נאָכמיטאָג שעהן איז דער רב הכולל שליט״א אָנגעקומען קיין **טערנעוועני**. וואו ער איז אָפּגעוואַרט געוואָרן פון דער גאנצער קהילה, זייענדיק באגריסט פון דעם ראש־הקהל, **אדאָלף שול**. די פייערלעכקייטן זענען פאָרגעקומען אין בית־הכנסת.

טערגו־מורעש, 17 א זייגער. דער שיינער אר־כיטעקטאָנישער בנין פונעם נאָר וואָס רענאָ־ווירטן טעמפל איז איבערפולט. ביים אריינקו־מען פון רב הכולל שליט״א און די אנדערע מנהיגים, קלינגט אָפּ א ברוך־הבא, פון דעם בוקארעשטער און טג. מורעשער תלמוד־תורה כאָר, דיריגירט פון מייסטער חיים שווארצמאַן. נאָכן אָנצינדן דאָס ערשטע חנוכה־ליכטל האָט דער רב הכולל געהאלטן א גייסטרייכע דרשה.

דעם זעלבן אָוונט, 9 א זייגער, איז דער רב הכולל שליט״א געווען אָנוועזנדיק ביי די פייער־לעכקייטן וואָס זענען פאָרגעקומען אין דעם טעמפל פון די דעפּאָרטירטע פון **קלוזש**. אויך דאָ איז דער מקום קדוש געווען איבערפולט. ד״ר ניקאָלאַע קערטעס, דער פרעזידענט פון דער קהילה, האָט באגריסט. די תלמוד־תורה כאָרן פון טערגו־מורעש און אָראדעא, דיריגירט פון קלאָד נעגולעסקו, האָבן אויסגעפירט א פראָ־גראם פון חנוכה לידער.

דער רב הכולל שליט״א האָט געהאלטן א דרשה לכבוד חנוכה, וואָס איז אויסגעהערט געוואָרן מיט גרויס אויפמערקזאמקייט.

נאָך דער חנוכה־סעודה, וואָס איז פאָרגעקו־מען אין כשרן רעסטאָראַן פון דער היגער קהילה האָבן געהאלטן רעדעס יוסף וויינטרויב און דער רב הכולל שליט״א.

דאָס צווייטע חנוכה־ליכטל

דעם צווייטן טאָג האָבן זיך פארזאמלט אין דער גרויסער שיל פון דער חברה־ש״ס פון **אָראדעא** הונדערטער יידן פון דער היגער קהילה און אויך פון די קהילות פון סאטו־מארע, קארײ, בעיוש, וואָס האָבן מקבל־פנים געווען דעם רב הכולל שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן. אין נאָמען פון דער קהילה האָט זיי באגריסט י. האָלצער. דער תל־מוד־תורה כאָר פון אָראדעא, קלוזש און טימי־שאָארא האָבן אויסגעפירט א פראָגראם פון חנוכה שירים.

אראד, 17 אזייגער. א פייערלעכע קבלת־פנים איז פאָרגעקומען ביי דער קהילה, מיט דער בא־טייליקונג פון העכער 70 פאָרשטייער.

די חנוכה־פייערונג איז פאָרגעקומען אין דער אָרטאָדאָקסישער שיל. דער פרעזידענט פון דער קהילה זאָלטאן יאקאָבאָוויטש, האָט אין זיין בא־גריסונגס רעדע אונטערגעשטראָכן די אומדער־מידלעכע טעטיקייט פון רב הכולל שליט״א צום וואויל פון דעם יידישן קיבוץ אין רומעניע.

דער רב הכולל שליט״א האָט געהאלטן א דרשה.

נאָך דער פייערלעכקייט האָבן די געסט בא־זוכט דאָס מושב־זקנים, וואו דער רב הכולל האָט אָנגעצונדן די חנוכה־ליכט.

טימישאָארא, אין זעלבן אָוונט 8 א זייגער. א דעלעגאציע פון קהילה־פאָרשטייער האָבן אָפּגע־וואַרט דעם רב הכולל. די חנוכה־פייערונג איז פאָרגעקומען אין נעאָלאָגישן טעמפל. די תפלות האָט געהאלטן דער חזן שלמה כץ, וועלכער פייערט היינט 50 יאָר זינט זיין טעטיקייט. דער כאָר פון טימישאָארא, קלוזש און אָראדעא האָט געזונגען חנוכה־לידער.

הרב ד״ר ערנעסט ניימאן, האָט געהאלטן א וויברירנדיקן אָמאזש לכבוד דעם רב הכולל שליט״א.

דערנאָך האָט דער רב הכולל שליט״א געהאלטן א פייערלעכע רעדע.

נאָך דער פייערונג האָט די קהילה געגעבן א סעודה אין כשרן רעסטאָראַן לכבוד די געסט, ביי וועלכער ס׳האָבן גענומען דאָס וואָרט ד״ר פרידלענדער, פרעזידענט, ה. רובינגער און פרוי דזשעאָרדזשעטא ווייס־ניימאן וועלכע האָט גע־לויבט די טעטיקייט אויפן געביט פון סאָציאלער הילף פון דער רבנית ד״ר רוזן.

דער רב הכולל שליט״א האָט געזאָגט גייסט־רייכע דברי תורה וועגן נס חנוכה.

שבת־חנוכה אין בוקארעשט

ווי אין די פריערדיקע יאָרן, איז שבת־חנוכה געווען דער הויך־פונקט פון די פייערונגען אין דער בוקארעשטער קהילה. פרייטיק צו נאכטס נאָך קבלת שבת — פונקט ווי יעדע וואָך און דאָך דאכט זיך מער פייערלעכער — זענען די מנהיגים פון דער קהילה, פון בתי־כנסת, תלמי־דים פון דער היגער תלמוד־תורה, העכער 300 הונדערט פארבעטענע, האָבן זיך באגעגנט אין שיינעם פעסט־זאל פונעם כשרן רעסטאָראַן. אויבנאָן ביים ערנטיש איז געזעסן דער רב הכולל שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן, די איבעריקע מנהיגים פון דער פעדעראציע און פון דער יידישער קהילה פון דער הויפטשטאָט. נאָך קידוש האָט מען הנאה געהאט פון דער טראדיציאָנעלער שבתדיקער סעודה. דער כאָר, דיריגירט פונעם אומדערמידלעכן, אייביק יונגן מייסטער חיים שווארצמאַן, האָט אויסגעפירט א פראָגראם פון חנוכה־זמירות.

דער רב הכולל שליט״א האָט געהאלטן א גייסטרייכע דרשה מעניני דיומא.

שבת פ׳ מקץ, האלב זעקס א זייגער צום מע־ריב דאווענען אין כאָראל־טעמפל, די הערלעכע געביידע, דער הויפט־בנין און מקום־קדוש פון לאנד, איז געוואָרן ענג פאר דעם גרויסן עולם וואָס איז געקומען, ווי יעדעס יאָר, בייווענדיק צו זיין ביי דער חנוכה־פייערונג. נאָכן דאווענען פון די חזנים א. זשוקאָווסקי און וו. הארניק, באגלייט פונעם טעמפל־כאָר דיריגירט פון א. שווארץ איז פאָרגעקומען די פייערלעכקייט פון אָנצינדן דאָס פירטע חנוכה־ליכטל. דערנאָך איז איבערגענומען געוואָרן דאָס געזאנג און די ליכט, ווי א סימבאָלישע שטאפעטע פון די דורות, פון דעם כאָר פון די תלמוד־תורה קורסאנטן. אונטער דעם פארכישופנדיקן דיריגיר־שטעקעלע פונעם מייסטער חיים שווארצמאַן ווערט אויס־געפירט אין עברית, רומעניש און יידיש א ריי־כער פראָגראם פון חנוכה־לידער: „מי ימלל״, „אוי ליכטלעך!״, „אכט קליינע ליכטלעך״, „מי זה הדליק״ א. א. די בייוועזנדיקע האָבן אויס־געהערט מיט הנאה די שיינע קולות, די גוטע צוגרייטונג פונעם אנסאמבל, די נשמהדיקייט מיט וועלכער ס׳זינגט די סאָליסטן ברינדושא לעבאָוויטש, יאָלאנדא לאביש און דער יונגער טענאָר גראָס פון קלוזש, באגלייט דורך א (ספע־ציעל געבראכטן) הארמאָניום פון קלאָד נעגולעסקו.

אין מקום־קדוש האָט זיך איינגעשטעלט א פולשטענדיקע שטילקייט און א שפאנענדיקע אויפמערקזאמקייט ווען דער רב הכולל שליט״א האָט זיך גענעענטערט צום באלעמער כדי צו האלטן די פייערלעכע דרשה. „מיר פייערן דאָס ליכט אין די טעג פון דער ווינטערדיקער תקופה, אין די לענגסטע נעכט פונעם יאָר, ווי אַן אויס־דרוק פון האָפענונג און אונדזער גלויבן, דער פונק וואָס ברענט א גאנץ יאָר פלאמט איצט אויף אין א שיינענדיק ליכט. אזוי אין בוקא־רעשט, אזוי אין אלע קהילות אונדזערע איבערן לאנד״. ווייטער האָט דער רעדנער אנטוויקלט א פאראלעל צווישן אָלימפ, דער סימבאָל פון יוו־נישן פאָליטעאיזם, אין וועלכן די געטער בא־הערשן די מענטשן, פארוואנדלענדיק זיי אָפט מאָל אין שפילעכלעך פון זייער בלינדן ווילן, און סיני, דער סימבאָל פון דער מאָנאָטעאיס־טישער אמונה, דאָס אָרט וואו ס׳האָט דאָס ערשטע מאָל אָפגעקלינגען דער הומאניסטישער רוף פון די עשרת־הדברות.

די פייערונג האָט זיך געשלאָסן מיט א פראָ־גראם פון לידער אויסגעפירט פון די פרחי, די יונגסטע תלמידים פון דער תלמוד־תורה. ווייער אריינקומען אין מקום־קדוש זינגענדיק האָט גע־רירט די נשמות פון די אָנוועזנדיקע, ווייל זיי שטעלן מיט זיך פאָר אונדזער בטחון אין המשך פון דער קהילה, דאָס איז דער באווייז אז דאָס הייליקע ליכטל פון דער מנורה וועט פאָרגע־זעצט ווערן און וועט שיינען אויך להבא.

דער רב הכולל שליט״א האָט באגריסט ווארעם די מלמדים, דיריגענטן און קורסאנטן פאר זייער גוטער צוגרייטונג, וואָס ס׳האָבן ארויסגעוויזן ביידע כאָר־פאָרמאציעס און האָט פארטיילט די תלמידים דאָס טראדיציאָנעלע חנוכה־געלט.

פונעם כאָראל־טעמפל איז דער רב הכולל שליט״א, באגלייט פון עמיל שעכטער, געפאָרן קיין **פלאָיעשט**, וואו ער איז אָפגעוואַרט געוואָרן פון א גרויסן עולם, בראש מיטן פרעזידענט פיליפ לופו. נאָך דער פייערונג פון אָנצינדן די חנוכה־ליכט האָט דער רב הכולל שליט״א גע־האלטן א דרשה.

דאָס פירטע ליכטל

זונטיק, דעם 23־טן דעצעמבער האָט דער רב הכולל שליט״א באזוכט נישט ווייניקער ווי פי־נעף קהילות, פון וועלכע פיר אין דער בוקאָ־ווינע: אין **וואטרא־דאָרניי** האָבן אים אָפגעוואַרט אויפן וואָקזאל א גרעסערע דעלעגאציע בראש מיטן פרעזידענט יוליוס מארגולים. די פייערונ־גען זענען פאָרגעקומען אין דער גרויסער שיל.

אין דער קהילה פון דער מאָלדעווישער **קימ־פולונג** איז דער רב הכולל שליט״א באגריסט געוואָרן דורך דעם ראש־הקהל קאראָל קלאָפער. דערנאָך האָט דער רב הכולל שליט״א געהאלטן א דרשה.

פיר א זייגער נאָך מיטאָג איז פאָרגעקומען די פייערונג אין **ראדעוויץ**. דאָ זענען די געסט באגריסט געוואָרן דורכן פרעזידענט יעקב קא־מיל. נאָכן אָנצינדן די חנוכה־ליכט האָט דער רב הכולל שליט״א געהאלטן א דרשה.

באזונדער געלונגען זענען געווען די פייערונ־גען אין **סוטשאַווע**, וואו ס׳איז ראש הקהל מ. באראך. די היגע תלמוד־תורה קורסאנטן האָבן אויסגעפירט א שיינעם פראָגראם פון יידישע און העברעאישע לידער.

דעם טאָג האָט דער רב הכולל שליט״א פאר־ענדיקט אין **פעלטיטשען**, וואו ער האָט פאר־בראכט זיינע קינדער־יאָרן. ס׳האָבן אים באגריסט אין נאָמען פון דער קהילה אוו. מילו שווארץ. נאָך דער דרשה פון רב הכולל שליט״א האָט די קהילה געגעבן א מסיבה לכבודן גאסט.

דאָס פינפטע חנוכה־ליכטל

קיין **באָטאָשאן** זענען געקומען מערער יידן אויך פון דער הערלויער קהילה. צווישן וועלכע קורסאנטן פון דער דאָרטיקער תלמוד־תורה, וועלכע האָבן אויסגעפירט א חנוכה־פראָגראם. נאָך דער דרשה פון רב הכולל שליט״א האָט ער באזוכט די היגע קהילה־מוסדות, ווי די קהילה און דעם מעדיצינישן פונקט.

אין **דאָראָהוי** איז די פייערונג פאָרגעקומען אין דער גרויסער שיל, אין דער אָנוועזנהייט פון א גרויסן עולם.

דעם אנדערן טאָג האָט דער רב הכולל שליט״א באזוכט די קהילה־מוסדות. באזונדער רירנדיק איז געווען דער באזוך אין מושב־זקנים, וועל־כער איז פאריאָר רענאָווירט געוואָרן.

דאָס זעקסטע חנוכה־ליכטל

אויפן וועג קיין פיאטרא־נעאמץ האָט זיך דער רב הכולל שליט״א אָפגעשטעלט אין **טערגו־נעאמץ**. וואו ער איז באגריסט געוואָרן פון דעם סעקרעטאר פון דער קהילה מ. גאָלדענבערג.

אין **פיאטרא־נעאמץ** איז דער רב הכולל אויפגענומען געוואָרן מיט דער זעלבער בא־גייסטערונג. ס׳האָט אים באגריסט דער אפטייקער ש. סעגאל, דער פרעזידענט פון דער קהילה. די פייערלעכקייטן זענען פאָרגעקומען אין דער לייפציקער שיל.

אין זעלבן אָוונט אין **באקוי**. אין פרילינג האָט דער רב הכולל שליט״א באזוכט די קהילה מיט דער געלעגנהייט פונעם חנוכת־הבית פון כשרן רעסטאָראַן, דאָס צענטע כשרע רעסטאָ־ראַן אין אונדזערע קהילות. די פייערלעכקייטן זענען פאָרגעקומען אין דער שיל פון די תבואה־סוחרים. אויך דאָ איז דער הויך־פונקט פון דער פייערונג געווען די דרשה פונעם רב הכולל שליט״א.

דאָס זיבעטע חנוכה־ליכטל

דער זיבעטער טאָג חנוכה האָט זיך אָנגעהויבן מיטן באזוך אין דער קהילה פון **בוהוש**. דער רב הכולל איז אָפגעוואַרט געוואָרן פונעם פרעזי־דענט פון דער קהילה ה. אלטערעסקו. נאָך דער פייערונג האָט דער רב הכולל שליט״א באזוכט די קלויז פונעם בוהושער רבי זצ״ל, וועלכע איז רענאָווירט געוואָרן דורך דער פעדעראציע.

אין **ראָמאן** איז דער רב הכולל שליט״א אָפ־געוואַרט פון דער אָנפירונג פון דער קהילה בראש מיטן פרעזידענט י. סעגאל. די פייערונג איז פאָרגעקומען אין דער לייפציקער שיל, וואו דער רב הכולל שליט״א האָט געהאלטן א גייסט־רייכע דרשה.

דאָס אכטע חנוכה־ליכטל

דער לעצטער חנוכה־טאָג איז געפייערט גע־וואָרן אין **בראילא**, וואו דער רב הכולל שליט״א איז אָפגעוואַרט געוואָרן דורכן פרעזידענט פון דער דאָרטיקער קהילה מ. לעבאָוויטש. די פייע־רונג איז פאָרגעקומען אין גרויסן טעמפל, וואו דער רב הכולל שליט״א האָט געהאלטן א פייער־דיקע דרשה.

דער לעצטער עטאפ איז געווען אין דער קהילה פון **גאלאץ**. דאָ איז פאָרגעקומען א בא־זונדערס געלונגענע פייערונג, מיט דער באטיי־ליקונג פון די תלמוד־תורה קורסאנטן וועלכע ווערן צוגעגרייט פון הרב ש. בוטנארו.

אויך דאָ האָט דער רב הכולל שליט״א גע־האלטן א דרשה. די וויפלטע שוין אין די חנו־כה־טעג? אָבער יעדעס מאָל זענען עס נייע גע־דאנקען, הגם עס איז אויף דער זעלבער טעמע. אויך דאָס איז א נס, ווי דער נס פון חנוכה...

אין די אנדערע קהילות

ווי מיר האָבן שוין אָנגעוויזן פריער, זענען אין דעם יאָר אָנגעצינדן געוואָרן די חנוכה־ליכטלעך אין אלע קהילות אונדזערע. איבעראל איז געווען אָנוועזנדיק א פאָרשטייער פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות אין רומע־ניע. אין אלע קהילות זענען אָנגעגרייט גע־וואָרן פייערלעכע פראָגראמען.

הרב ד״ר ערנעסט ניימאן האָט באזוכט די קהילות: לוגאָש, רעשיצא, דעווא, אלבא־יוליא, מעדיאש, סיביו, פאגאראש און טורדא.

דניאל סעגאל האָט באזוכט אין דער וואָך די קהילות: באיא־מארע, סאטו־מארע, בראשאָוו, קאָנסטאנצא און טולטשעא.

וויקטאָר רוסו האָט באזוכט די קהילות: בער־לאד, וואסלוי, פאָקשאני, אָראדעא, פיטעשט און קראיאָווא.

כתב-עת
של היהדות הדתית הרומנית

★ ב״ה ז׳ טבת תשל״ד, בוקורשט — מספר 313 — דר־שבועון ★

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז״ל

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

לפרשת ויגש

„ונפשו קשורה בנפשו״ (מ״ד—ל׳)

על פי מה שפרש החתם סופר הפסוק „והותירך ד׳ אלקיך בכל מעשה ידך בפרי בטנך לטובה״ (דברים ל׳ — ט׳), דהיינו הגם שהאדם כבר השלים את עצמו בימי נעוריו בתורה במעשים. ובכל מעשה ידיו, והגיע כבר לתכלית יצירתו. בכל זאת אין הקב״ה מסלקו מן העולם, אלא והותירך ד׳ (בחייך) בפרי בטנך בשביל בניך שתלמדם יראת השם כי זה העיקר ו תכלית הבר ישראל. וכמו שפירש האדמו״ר ר׳ אלימלך מגרודזינסק המקרא „ויאמר ד׳ במה ארע כי אירשנהו (בראשית ט״ו — ח׳). הוקשה, האם פקפק אברהם הס״ושלום בהבטחת השם? הרי בפסוק הקודם נאמר „והאמין בד׳״ (ט״ו—ואו). מה מקום איפוא לשאלת „במה ארע״? אלא אברהם האמין באמונה שלמה בהבטחת ד׳. אולם פקפק אם בניו, אחריו, הדורות יבואו, יאמינו גם הם כמוהו בהבטחה זו. וזה ששאל, במה ארע שאירשנה, כי אוריש את האמונה הזאת גם לבני אחרי בעד הדורות יבואו. ומעתה יש לומר, שעל פי כוונה זו אמרה אמנו רחל אשר כבר השלימה את עצמה במצות ובמעשים טובים ליעקב „הבה לי בנים״ „שאוכל לגדלם בדרכי התורה״ „ואם אין מתה אנכי״ (בראשית ל׳ א׳). כי אני השלמתי את עצמי ואין לי עוד שום עסק בעולם הזה. ובשביל זה, כאשר ילדה את יוסף אמרה „אסף אל־קים את חרפתי״ (ל׳—כ״ג). הטעם הוא כי עד עכשיו היה חייה לה לחרפה, כי הבריות חשדו אותה, שהיא מארכת ימים בעבור חסרון השלמתה, שצריכה עוד שנים רבות לתקן את נפשה, והיה לה זאת לחרפה ולבושה. אבל כשנולד יוסף אסף ד׳ את חרפתה כי מעכשיו לא יאמרו עוד הבריות ש[illegible]וא חיה בעבור עצמה כי היא כבר התקינה את נפשה בתכלית השלימות ועיקר היותה הוא שתוכל לגדל בנה לתורה ולמצווה. („בפרי מגדים״ אשל אברהם סימן רכה ס״ק ה׳) שאשה אינה מחויבת לחנך את בנה, על כן אינה מברכת שפטרני. וכסימן ת״ח אשל אברהם סק ב׳, דאמו אינה מחויבת לחנך בנה. ובאשל אברהם שמ״ג סק א, בשם תרומת הדשן „מכופק באמו אי מצוות לחנך בנה״. עם כל זאת, אין זו סתירה לדברי המחבר, כי כמו בכל מצוות עשה אף על פי שאינה מחויבת, אם משתדלת לקיימה, מקבלת שכר). על פי זה יש לומר. שזה שאמר גמי יעקב ללבן „הבה את אשתי כי מלאו ימי (בראשית כ״ט — כ״א), דהיינו אני כבר השלמתי את עצמי ונתמלאו ימי ומעכשיו אני צריך לחיות בעבור בני. מעתה מובן שפיר מה שכתב

„וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו״ (בראשית ל״ז—ג׳). רצונו לומר, הוא גרם לו זקנה, כי נולד לו לעת זקנתו. כפירש רש״י וכפירש תרגום אונקלוס בן חכם הוא לו. כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. אם כן לולא היה צריך ללמוד עם יוסף, לא היה מגיע לזקנה כי הוא לעצמו כבר היה מושלם ומאיליו בדין יקרא בן זקונים. רצוני לומר בן, שסיבב לו זקונים הזקנה ואריכות ימים. וגם הוכרח מעליו הבושה שלא יאמרו הבריות. שמה שמאריך ימים הוא להשלמת עצמו. על כן טען יהודה לפני יוסף (בראשית מ״ד—כ״ט) „ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון״. דהיינו בנימין אחינו הקטן. אשר אבינו צריך עוד ללמדו תורה ולשרש בלבו יראת ד׳, והורדתם את שיבתי שאולה. רצונו להסביר לו. אז תהיה השיבה והזקנה של אבינו בתכלית הירידה והשפלות, כי תהיה לו הזקנה לבושה. וממשיך לפרש יותר דבריו לפני יוסף „ועתה כבואי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו „ונפשו קשורה בנפשו״ דהיינו, הלא חיי נפש אבינו קשורים הם עם חיי נפשו של בנימין, כי אריכות ימיו של אבינו אינה רק בשבילו על כן „והיה כראותו כי אין הנער אתנו ומת״, כי הוא כבר השלים את עצמו ומאליו ימות, כי למה לו עוד חיים ונוריד את שיבת עבדך אבינו, כי שיבה כזו וחיים כאלה הם רק לירידה ולפחיתות הכבוד.

בספר „גבעת פינחס״
מאת הרב מיללר, פטרושני

◄►

לפרשת ויחי

„וישתחו ישראל על ראש המטה״ (מ״ז — ל״א).

רש״י מפרש „על ראש המטה״ על שהיתה מטתו שלמה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו״. הרבה תירוצים נאמרו במה שמהפך רש״י את הסדר. כי הלא מקודם נשבה יוסף ואחר כך נעשה מלך. ויש לתרץ לפי מה שמובא במדרש בראשית רבה (פ׳ פ״ד): רבנן אמרו אמר ראובן, הוא מונה אותי עם אחי ואיני מצילו? אני הייתי סבור שנדחתי מכח אותו מעשה (דבלהה) והוא מונה אותי עם אחי, שנאמר „ואחד עשר כוכבים משתחוים לי״. אבל כאשר חזר ראובן לבור אמר הילד איננו ואני אנה אני בא. דכיון שלא נתקיים החלום, יש לי לדאוג, שמא לא מחל לי הקדוש ברוך הוא, ומאליו שאין מטתו של יעקב שלימה. אבל כשנתוודע שיוסף הוא מלך, נתקיים החלום מאחד עשר כוכבים, שנכלל ראובן בין אחיו ונתקררה דעתו של יעקב וזה שהקדים רש״י, שיעקב השתחווה על ראש המטה שהיתה שלימה, שהרי יוסף מלך

ואין חטא על ראובן וגם יוסף הוא צדיק, שהרי נשבה בין הגוים ועמד בצדקו. לפי זה דברי רש״י הם על הסדר וגדולה היא זכותו של יעקב, שמטתו היתה שלימה ולא רק בניו שהיו אתו ביחד נשארו נאמנים ודבקים במעשה אבות, אלא אפילו יוסף שהיה במצרים, בודד ועזוב במקום טומאה וזוהמה, נשאר בצדקתו. על כן היה לו אפשרות לומר „ושכבתי עם אבותי״. אין אנו מוצאים את הבטוי „וישכב״ לא אצל אברהם ולא אצל יצחק, כי השאירו אחריהם את ישמעאל ואת עשו. רק ביעקב, לפי שהניח י״ב שבטים כולם צדיקים והגונים נאמר בו „ושכבתי עם אבותי״. במצב כזה „האבא״ הוא חי אפילו אחר פטירתו הגשמית. אמר לו הקדוש ברוך הוא ליעקב „חייך שאתה שוכב ואין אתה מת״ (ב״ר פ׳ צ״ו). יעקב ממשיך לחיות „היות שבניו ממשיכים

שרשרת אבות ומשום כך זכה יעקב לתואר בחיר האבות, שנאמר כי יעקב בחר לו י־ה״ (תהלים קל״ה—ד׳). וחז״ל מדגישים זה באופן מיוחד על הפסוק „וישתחו ישראל על ראש המטה״. ואומרים, וכי על ראש המטה השתחוה? אלא שהודה ושיבח שלא יצא ממנו פסולת (ספרי דברים). „ויתחזק ישראל וישב על המטה״ (מ״ח — ב׳). התחזק יעקב בזה שהוא יושב על המטה ואין פרץ במשפחתו. זוהי התחזקות הטובה והסיפוק הרב היותר לאדם, כששניו הם כיאות והשרשרת לא נפסקה „ברא כרעיה דאבוה״ עירובין ע׳ (שם הלשון יורש אבל שגור בפי הכל (ברא) הבן הוא רגל אביו, וכשם שמי שרגליו בריאות, הן נותנות לו עמידה איתנה; מוצקת. ואם חס וחלילה הרגל חולה, אז עמידתו חלשה, מרושלת. כך אדם שיש לו בנים הממשיכים את שרשרת הדורות, המשפחה והעם נותנים כבוד, עמידה איתנה וקומה זקופה להורים ודבר זה אינ ניתן על מגש של זהב, אלא יש צורך בהרבה עמל מן ההורים, המחנכים והמדריכים. „כל היקום אשר ברגליהם״ (דברים י״א — ואו) דרשו חז״ל (סנהדרין ק״י): אמר רבי אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו מובן מאליו. שאין להשקיע כל הכוחות בהיקום זה ולהזניח היקום הרוחני (חינוך) שהוא הרגל ההבטיחה היקום והעתיד גם יחד. וזו היתה ברכת יעקב אבינו „וטובל בשמן רגלו״. הרגל המסמל ע״י שמן תורה וחכמה ומאליו חכמה ומוסר.

ארבע קושיות... לחנוכה

ותשובותיו של הרב הכולל שליט״א

„מה נשתנה?״ ארבעת הקושיות נותנים אפשרות, מדי שנה בשנה, להבהיר את מהותו של החג, לפתור שאלות שונות.

חשבנו לנכון להשתמש בסגנון זה כדי להוציא מסקנות להגיגות חנוכה תשל״ד בקהילותנו הקדושות, חגיגות שעצם ההתקיימות שלהם מביאה לידי כל מיני שאלות וחידות. פנינו למנהיג הרוחני שלנו שהצליח, במשך החגיגות הללו לנצח את חוקי החלל, להיות בבחינת „לית אתר דפנוי מניה״ ובקשנו ממנו לתת לנו תשובות על ארבעת הקושיות... לחנוכה שלנו.

א). תרשו לי להתחיל בשאלה אישית אחרי מסע בו הצליח כת״ר ל„כסות״ עשרים ושש קהילות במשך עשרה ימים ולנאום שלושים ושש פעמים (כנגד ל״ו נרות או כנגד ל״ו צדיקים?) ואחרי תכנית שהגיעה עד אפיסת-כחות איך מרגיש כבודו?

— עצם גם חנוכה קורא תגר נגד המושג של „אפיסת כחות״. נותר הקנקנים כשאין ברירה מוכרח למלאות פי שמונה את חובתו. ביקורנו בתוך רבבות אלפי ישראל שברומניה במשך ימי החנוכה תשל״ד, נתן לנו את ההרגשה שאנו ממשיכים להדליק מנורות וכי אין שום חוסר-אנרגיה אצלנו. להיפך, במדה שמספר „שמשים״, המדליקים והמציבים נרות בתוך הנשמות, פוחת והולך באותה מדה אחריותם וחובתיהם מוסיפים והולכים כשהמדובר באנרגיה רוחנית אין כאן תצרכת אלא תנובת שרשרת.

ב). בבקשה להסביר לנו, למה בחר כבוד תורתו דוקא בחנוכה כזמן מגע ישיר ואישי, עם קהילות ערי-השדה? הלא יש לנו ב״ה גם חגים אחרים בלוח.

— חוץ מן הסיבה העיקרית שבשאר החגים אין לנו אפשרות להשתמש ברכבת, באוירון או במכונית, יש גם טעם בפני עצמו שאנחנו מעדיפים להשתמש בימי החנוכה כדי לפנות לנדחי ישראל שבקהילות הקטנות. נרות חנוכה יש להם כח של שכנוע מיוחד והם חודרות ישר בלבבות כבה, שאין שוב נחיצות של מליצות או דרשנות, לכן העבודה היא שלהן, ולא שלנו...

ג). במקום שמונת ימי חנוכה, כבודו השתתף השנה בחגיגות במשך עשרה ימים. איך מסבירים ה„הארכה״ הזו:

— כדי להסביר, אני מוכרח לספר לכם מה שראיתי בארצות-הברית, איפא אני בא, בהזדמנויות שונות. המגבית המאוחדת משתמשת שם בימי החנוכה כדי לאסוף כספים. צרכי עמנו מרובים וכדי לחלק עזרה צריכים גם לאסוף. לא הצלחנו, עד היום, להמציא „נס חנוכה״ בשטח הכספי. לכן משתמשים בניו-יורק באולם הכי גדול „מעדיזון סקוועד גארדן״ המכיל עשרים וחמש אלף איש, כדי לארגן חגיגות חנוכה. אבל זה לא מספיק לשלושת המיליונים יהודים (כן ירבו!) הגרים בניו-יורק. אז, הם מצאו פתרון מחוכם. חנוכה מתחילה שם בחודש נובמבר ונגמרה בסוף פברואר. וככה הם מצליחים ל„כסות״ את היהודים הגרים בבירה.

אנחנו לא כל כך מחוכמים אבל תרשו לנו להשתמש בערב החנוכה ולחיות מן המספרים לבא וגם עם ה„אסרו חג״ ולאחר את יציאתנו מן החג המביא כל כך אורה בקהילתנו.

ד) אין מעריך כבוד תורתו את מסקנות ה„מרטון״ שנגמר?

— כנים הדברים שבחנוכה המדובר בעמות בין ישראל להלניזם אבל המושג „מרטון״ בו אתה משמש, אינו נכון. מרטון, זאת אומרת השג גשמי, התפתחות כחות שמגיע לשיא ואחר כך בא הפוגה. אצלנו, זה להיפך. שמונת הימים (או עשרת הימים) של חגיגות הביאו את המארגנים לידי מאמצים גדולים (אני רוצה להשתמש בהזדמנות זו כדי להרגיש את מאמצו של המזכיר הכללי של הפדרציה שלנו מר אמיל שכפר שלא נח ולא שקט במשך כל הזמן כדי לארגן את כל החגיגות; את מר דניאל סגל, הרב ד״ר אהרון נוימן ומר וויקטור רופו שנאמו גם הם בימים הללו בתוך קהילות שונות) אבל כל המאמצים הללו, השיא שלהם, אינו בבחינת סיום אלא בבחינת בראשית.

במשך החגיגה שהתקיימה במוצאי שבת חנוכה בבית המדרש הקורלי בבוקורשט. הדליק החזן ז׳וקובסקי את הנרות במנורה הגדולה של בית-הכנסת. ממקום שישבתי נדמה לי שנר אחד אינו בוער ועוררתי את תשומת לבו של החזן. הוא התקרב אל המנורה, הביט בה ואמר לי: „הנר בוער, ארוני הרב. הוא בוער אבל לא רואים שבוער״.

אם אתה רוצה בסינטזה של מסקנות החגיגות שלנו, הייתי מעדיף להשתמש בתשובתו של החזן הנ״ל. המנורה דולקת במשך כל ימי השנה בלבבות אבל אצל חלק מהם „הוא דולקת אבל לא רואים״. ההגיגות שלנו הצליחו להגביה את הנר ועכשיו „רואים שהוא בוער״.

תרשו לי להוסיף שהפתגם „צו זינגען אין צו זאָגן״ נתקיים גם הוא. הצלחת החגיגות לא היתה אך ורק מפני שהיה „צו זאָגן״, שהיו נאומים ודרשות אבל גם מפני שהיה „צו זינגען״, החזנים ז׳וקובסקי והרגיק, המקהלות של הנוער שלנו והמנהיגים חיים שוורצמן, אהרן שוורץ וק. גנולסקו כולם הצליחו לשמח את ההמון, לעורר דמעות ולגלות מה שאנו קוראים „דאָס פינטעלע ייד״.

לכולם, לנואמים ולמשוררים, לגבאי בתי הכנסיות ולמנהיגי הקהילות לתלמידים הקטנים ולמבוגרים, לבחורים ולבחורות, למלמדים ולמורים, לכולם שהשתתפו בעבודתם כדי שהמנורה שלנו תבריק בכל ההדר והתפארת שלה, לכולם יישר כח לכבי, לכולם ברכה.

מר חיים שוורצמן מנצח את מקהלת הנוער בבית הכנסת הקורלי בבוקרשט